

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 71

София, сжбота, 13 априль

1929 г.

80. заседание

Петъкъ, 12 априль 1929 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 10 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Понеже при-
сътствуватъ нужното число народни представители, обя-
вявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни пред-
ставители: Еминъ Тахировъ Агушевъ, Любомиръ Айва-
зовъ, Василь Александровъ, Петъръ Анастасовъ, Милко
Бечевъ, Илия Бояджийски, д-ръ Владимиръ Бурла-
ковъ, Григоръ Василевъ, Ради Василевъ, Вълчо Даска-
ловъ Вълчовъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ,
Павель Георгиевъ, Стойчо Георгиевъ, Панайотъ Данчевъ,
Добри Димитровъ, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Ецовъ,
Станю Златевъ, Димитъръ Зографски, Димитъръ Ивановъ I,
Василь Игнатовъ, Димитъръ Икономовъ, Иванъ Казан-
джиевъ, Атанасъ Каишевъ, Христо Калайджиевъ, Христо
Калфовъ, Трифунъ Капитановъ, Димитъръ Каранешевъ,
Левъ Кацковъ, Колю Кожаклиевъ, Величко Кознички, Еню
Колевъ, Кънчо Кънчевъ, Теодоси Кънчевъ, Стоянъ Кър-
ловъ, Несторъ Личевъ, Иванъ Лѣкарски, Александъръ Ма-
линовъ, Атанасъ Малиновъ, Добри Даневъ Манасиевъ,
Христо Мановъ, Христо Мариновъ, Кръстю Марковъ, Йо-
сифъ Марулевъ, Петъръ Миновъ, Добри Митевъ, Никола
Мушановъ, Досю Негенцовъ, Тодоръ Димовъ Некезовъ,
Димитъръ п. Николовъ, Петко Палиевъ, Малинъ Паневъ,
д-ръ Йовчо Пеневъ, Вичо Петевъ, х. Георги х. Петковъ,
Аврамъ Стояновъ Петровъ, Иванъ Петровъ, Александъръ
Пиронковъ, Проданъ Поповъ, Георги Пъчевъ, Александъръ
Радоловъ, д-ръ Владимиръ Руменовъ, Стефанъ Рясковъ,
Христо Стояновъ, Цено Табаковъ, Желю Тончевъ, Алексан-
дъръ Хитриловъ, Методи Храновъ, Тома Янчевъ, Хри-
стовъ, Кръстю п. Цвѣтковъ, Петъръ Цуцумановъ, Георги
Чернооковъ, Маринъ Шиваровъ и Илия Януловъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е
разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Никола Андреевъ — 2 дни;
На г. Добри Димитровъ — 1 день;
На г. Стоянъ Кърловъ — 1 день;
На г. Александъръ Радоловъ — 1 день;
На г. Василь Александровъ — 1 день;
На г. Добри Митевъ — 1 день;
На г. Георги Данковъ — 2 дни;
На г. Кръстю Марковъ — 2 дни и
На г. Любомиръ Айвазовъ — 2 дни.

Освенъ това, следва да се разреши отпускъ на следнитъ
народни представители:

На г. Христо Мариновъ — 3 дни;
На г. Александъръ Малиновъ — 7 дни;
На г. Коста Лулчевъ — 3 дни и
На г. Вълчо Даскаловъ — 1 день.

Които сж съгласни да имъ се разреши исканиятъ от-
пускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието
приема.

Постѣпило е питане отъ народния представителъ
г. Христо Калайджиевъ относно нанесенъ побой надъ арес-
тувани лица.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То не е вѣрно.

Председателстващъ А. Христовъ: Пристъпваме къмъ
дневния редъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. председателю! Моля да ми се
разреши да отправя едно питане до г. министъръ-преседа-
теля и моля г. министъръ-председателя, ако счита за
нуждно, да отговори на това питане.

Председателстващъ А. Христовъ: Имате думата.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Из-
вестно е, че кабинетътъ на г. Ляпчевъ дойде въ началото
на 1926 г. съ една програма за стопанското и финансово
възстановяване на България. Не само ние, които поддър-
жаме Демократическия сговоръ, но и всички добросъвъ-
стни хора въ тая страна, които следѣха политиката на
Демократическия сговоръ, която се развиваше подъ знака
на това финансово и икономическо възстановяване на стра-
ната, бѣха довольни. Положиха се усилия съ сигурна, съ
безсѣмнена полза и резултати за България. И тая България,
която до преди десетъ години бѣше третирана като врагъ
отъ тия, които днесъ ръководятъ свѣтовнитъ сѣдбини;
тая България, която бѣше обкрѣжена съ единъ обрѣчъ на
недовѣрие, постепенно, постепенно възстанови връзките си
и довѣрието на външния свѣтъ до една такава степенъ,
че подъ покровителството на Обществото на народитъ на нея
й се отвориха спокойно перспективи за бъдещо раз-
витие. Единъ инцидентъ може-би напоследъкъ предизвика
една кампания, както противъ правителството, така и про-
тивъ Демократическия сговоръ, една кампания злокаче-
ствена, пакостна не само за управлението, но и за стра-
ната, една кампания, която дискредитира България предъ
външния свѣтъ. По този поводъ азъ отправямъ къмъ г. ми-
нистъръ-председателя следното питане:

„Въ връзка съ законопроекта за преустройството на
българскитъ държавни желѣзници, въ столичния и провин-
циалния печатъ постоянно се пише за нѣкакви тайни клаузи
или ангажменти при сключването на последния стабили-
зационенъ заемъ. Моля г. министъръ-председателя да от-
говори на народното представителство, има ли нѣщо вѣрно
въ тия твърдения на печата?“

Позволете ми още единъ въпросъ. Въ частъ отъ българ-
ския печатъ презъ последнитъ дни пакостно и злощастно
се намѣси името на комисаря на Обществото на народитъ
г. Рене Шаронъ. Понеже не подлежи на никакво съмнение,
че българското общество винаги е гледало съ довѣрие и
симпатия дейността на г. Шаронъ, единъ просвѣтенъ и
благороденъ човѣкъ, азъ мисля, че кампанията, въ която
се намѣси и неговото име, е въ висша степенъ вредна за
интереситъ на страната и бихъ молилъ г. министъръ-пред-
седателя да ни даде нѣкои освѣтления и по този въпросъ.

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата г. мини-
стъръ-председателъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Г. г. народни представители! По първия въпрос, който повдигна г. Кожухаров — какво тайно и явно има във връзка със стабилизационния заем — всичко ще ви бъде тук изложено. Това е изложено във законопроекта за уредба и управление на българските държавни железници и пристанища. Нищо тайно не може да има днес за българското правителство, особено такива тайни не могат да съществуват по въпроси, разрешението на които става чрез съдействието на Обществото на народите. Нашата преса, за жалост, е крайно лекомислена и лековърна. Тя не знае кога услужва на своята страна и кога, поради своето лекомислие и лековърност, ѝ пакости. Пишат се много нежелателни нбща във нашия печат, и ако тѣ се пишат само във онѣзи вестници, които се занимават съ сензации, . . .

К. Пастуховъ (с. д): Опозиционниятъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Моля, моля. — . . . би било още търпимо, но крайно печално е, когато отговорни лица, които сѣ въ тоя Парламентъ, които иматъ мораленъ дългъ предъ българския народъ като членове на този Парламентъ, оставятъ своитѣ вестници да лансиратъ, да поддържатъ басни, клюки и недостойни приказки.

К. Лулчевъ (с. д): Като „Прѣпорецъ“!

Министър-председател А. Ляпчев: Който и да е, и „Прѣпорецъ“, и „Знаме“, . . .

К. Лулчевъ (с. д): И „Лячъ“.

Министър-председател А. Ляпчев: . . . и „Лячъ“, и „Народъ“, който и да е.

К. Пастуховъ (с. д): И министри!

Министър-председател А. Ляпчев: Г. Пастуховъ! Азъ съмъ винаги тукъ. Не напразно азъ идвамъ всѣки день, когато се открива заседанието. Азъ чакамъ вашитѣ питання. На всички питання отговоръ ще имате. Само така ще се асенира нашиятъ политически животъ. Дори когато другаде има грѣшки било на езика, било на перото, тукъ трѣбва да се поправятъ и да се понесе отговорностъ. Азъ ще прибавя, че отъ тая лекомисленостъ и отъ това лековѣрие могатъ да иматъ интересъ наши сериозни и опасни противници, не на мене, не на управлението, а на страната, когато тѣй неспокойно, когато тѣй невѣрно се разправятъ несѣществувачи нбща и се хвърля сѣнка върху учреждение, което се спомена. Азъ съ спокойствие ще чакамъ деня, когато ще се разглежда законопроектътъ за железницитѣ, съ спокойствие ще чакамъ изпълнението на всички клаузи отъ договора за стабилизационния заемъ, защото тѣй ясно, както виждамъ васъ сега, съмъ гледалъ на всичко онова, което е сложено въ този договоръ. И вие ще видите, че нбма нищо, което може да застраши нѣкъде интереситѣ на България.

Но запитвачътъ ми отправя единъ въпросъ въ връзка съ комисаря на Обществото на народитѣ г. Шаронъ. Г. г. народни представители! Въ всичкитѣ тѣзи чисто български разправи една голѣма грѣшка е, дето се намѣсва името на комисаря на Обществото на народитѣ. Запитанъ съмъ тукъ, какво зная за него. Азъ зная само, че той по дългъ трѣбва да изпълнява ония решения, даже и ония препорѣжки, които се правятъ отъ Обществото на народитѣ, защото е неговъ пратеникъ тукъ. Въ изпълнението на тѣй решения и на тѣзи препорѣжки, той всѣкога е ималъ предъ видъ мѣстнитѣ условия на нашата страна, всѣкога той се е съобразявалъ съ тѣхъ и всѣкога е подпомагалъ, а не е затруднявалъ задачата както на управлението, така също и чрезъ управлението на България.

Г. г. народни представители! Обществото на народитѣ — това е единъ институтъ, който, всички знаете, е само отъ добро за малкитѣ, за победенитѣ, бихъ казалъ. Азъ, който сложихъ подписа си за примирението въ Солунъ, който въ него моментъ между другото, бѣхъ изразителъ и на вѣрата на българския народъ, че обещанията, далени отъ председателя на Съединенитѣ щати, нбма да останатъ празни, че тѣ ще се сбъднатъ, азъ, покрай многото разочарования, имамъ едно упование: че Обществото на народитѣ, създадено отъ Уйлсона — той не бѣ щастливъ да види своята собствена страна като членъ на това Общество, тя се от-

дрѣпна, но фактъ е, че той го създаде — колкото това Общество да е непълно, колкото и бавно да върви, то е отъ грамадно значение за мира и за подкрепа на слабитѣ.

За изтеклитѣ 10 години отъ подписването на мира бихъ се попиталъ: какво би станало съ нашата страна, ако тя не би могла да намѣри отворенитѣ врата на Обществото на народитѣ, ако нейнитѣ министри не биха имали възможностъ поне 4 пѣти въ годината да попаднатъ въ прѣкъ контактъ съ ръководителитѣ на голѣмата политика на великитѣ държави? Я си спомнете преди войнитѣ, когато България имаше положение, обещаваще ѝ едно велико бъдеще въ кръга на нейнитѣ права, какво събитие бѣше единъ нашъ министъръ да има възможностъ да се срещне съ единъ министъръ на една велика държава? А днесъ, при положението, въ което се намираме ние, смѣтате ли вие, че това е дребна работа, а покрай него и онова, на което ние сме свидетели, което се постигна отъ редъ години насамъ? Нбма да ви го изброявамъ. Нбщо повече дори: трѣбва да имаме предъ очи ония въпроси, които днесъ се слагатъ на дневенъ редъ предъ Обществото на народитѣ, въпроси, които за насъ не сѣ отъ естество да разширяваме граници, но които сѣ отъ естество да имаме едно действително спокойствие въ страната си и да можемъ наистина да постигнемъ единъ миръ, благодатенъ миръ, съ всички наши сѣседи, но единъ миръ, както често пѣти съмъ се изказвалъ, не на тирания и на подтисничество, но единъ миръ на свобода, на стревнувание и на напредѣкъ. Може би и други велики държави като Съединенитѣ щати да намиратъ смѣтка да се отдръпнатъ отъ Обществото на народитѣ — и това ще бѣде единъ новъ ударъ за него — но за насъ, малкитѣ, за насъ, победенитѣ, особено за победенитѣ малки, единъ свещенъ дългъ е всячески да подпомагаме авторитета и престижа на този институтъ, той да расте и неговото съществуване да бѣде трайно, защото въ неговото съществуване ние имаме гаранцията за единъ напредѣкъ чрезъ миръ, чрезъ свобода.

Азъ не можехъ да не кажа тѣзи думи, когато съмъ запитанъ, какво зная за представителя тукъ на Обществото на народитѣ — за г. Шаронъ. Азъ зная само добро, което той е вършилъ за нашата страна. И азъ държа да подчертая, че ние, като изказваме благодарността си къмъ неговата дейностъ, едновременно съ това щадимъ не само, но подпомагаме онзи престижъ, който си е създадо Обществото на народитѣ, който трѣбва да расте и отъ който престижъ ние има много да чакаме. (Рѣжоплъскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Тодоръ Кожухаровъ, да каже доволенъ ли е отъ отговора на г. министър-председателя.

Т. Кожухаровъ (д. ст): Г. г. народни представители! Азъ съмъ дълженъ да изкажа доволството си отъ отговора на г. министър-председателя, защото той потвърди това, въ което ние всички бѣхме сигурни. Ние бѣхме сигурни, че преговоритѣ за стабилизационния заемъ, които се водиха въ Женева въ финансовия комитетъ — единъ отъ най-авторитетнитѣ международни институти днесъ въ Европа — сѣ водени при пълна свѣтлина въ заседанията на финансовия комитетъ. А всичко, каквото е казано въ заседанията на финансовия комитетъ, е протоколирано, стенографирано. Преговоритѣ по стабилизационния заемъ, преговоритѣ, които напоследѣкъ трѣбваше да се водятъ въ връзка съ реорганизацията на българскитѣ държавни железници, всичко това, което официалнитѣ представители на България сѣ могли да кажатъ на финансовия комитетъ и той на тѣхъ да каже, е известно по протоколитѣ на неговитѣ заседания. Следователно, за насъ е ясно, че за никакви тайни клаузи въ договоритѣ за стабилизационния заемъ не може да става дума и че всичко отъ подобенъ характеръ, което се говори, е резултатъ на едни стремления отъ чисто партиенъ характеръ — да се намѣрятъ кѣдето и да е стрели срещу правителството.

К. Пастуховъ (с. д): Това не е истина, защото г. министърътъ на железницитѣ повдигна въпроса.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Ще се обясни и този въпросъ.

К. Пастуховъ (с. д): Когато се сложи на дневенъ редъ законопроектътъ за реорганизация на железницитѣ или

когато се отговори на интерпелацията, която е направена по този въпрос, тогава народните представители ще имат възможност да се обяснят. Вие мислите, че няма тайни клаузи. Тогава ще видим защо мислите така.

Председателстващ А. Христовъ: (Звъни)

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. Пастуховъ! Азъ не желая да споря.

К. Пастуховъ (с. д): Ние отъ наша страна трѣбва да ви заявимъ, понеже хвърляте упрѣкъ срещу насъ, че нито е тактично да отправяте специално питане за г. Шаронъ, за неговата дейност, нито е хубаво да се представя работата, че нѣкой е мислил да хвърля упрѣкъ върху г. Шаронъ. Тукъ е въпросътъ за една политика.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Вашитѣ вестници писаха. . .

К. Пастуховъ (с. д): Това е г. Рашко Маджаровъ, който повдигна въпроса.

Председателстващ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г. Пастуховъ.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Азъ не желая да влизамъ въ полемика съ Васъ и не мога да разбера какво Васъ непосредствено Ви стѣга. . .

К. Пастуховъ (с. д): Нищо не ме стѣга, освенъ че искате да хвърлите укоръ върху опозицията.

Председателстващ А. Христовъ: (Звъни)

Д. Жостовъ (мак): Да свърши оратора, тогава говорете.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Азъ казвамъ едно свое убеждение, че по единъ лекомисленъ начинъ въ частъ отъ нашия печатъ. . .

К. Пастуховъ (с. д): Отъ ваша страна.

Т. Кожухаровъ (д. сг): . . . безразлично отъ коя партия излиза — това не ме интересува — . . .

К. Пастуховъ (д. сг): Отъ министерската маса.

Т. Кожухаровъ (д. сг): . . . се подхвърлиха, се лансираха обвинения, които не пакостятъ на правителството, а пакостятъ на отношенията на българската държава съ Обществото на народитѣ и съ неговия представител тукъ, единъ институтъ, съ който трѣбва да бжде въ контактъ всѣко едно българско правителство, и днешното, и утрешното, . . .

К. Пастуховъ (с. д): Тѣй е.

Т. Кожухаровъ (д. сг): . . . единъ институтъ, който въ днешния моментъ олицетворява всичкитѣ надежди на България за нейното политическо и стопанско развитие.

К. Пастуховъ (с. д): Това е вѣрно.

И. Гавалюговъ (д. сг): Това е, което Вие не чухте.

К. Пастуховъ (с. д): Отъ министерската маса се повдигна този въпросъ. Вие си говорихте, а ние само слушахме и научихме отъ васъ, че имало и други договорни задължения.

И. Хрелопановъ (д. сг): Не е достойно за Васъ, голѣмъ държавникъ, да пресичате.

Т. Кожухаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Заедно съ това ние не можемъ да не изразимъ нашитѣ съжаления. И азъ ще бжда доволенъ, ако не изразявамъ само едно мнение, а мнението на една голѣма частъ отъ българския Парламентъ, като кажа, че ние сме възмутени, задето името на високоуважаемия комисаръ на Обществото на народитѣ г. Шаронъ се замѣсва въ тѣзи дребни и нечисти интрижки на българския печатъ. Нашето възмущение расте повече отъ факта, че всѣки единъ български депутатъ или общественикъ, който отъ малце си е далъ трудъ да изучи

дейността на г. Шаронъ въ България, неминуемо е излъзълъ съ впечатлението, че този чужденецъ, дошълъ да изпълни една висока мисия по повелята на голѣмия женеВСКИ институтъ, изпълнява своята задача по начинъ такъвъ, че всички добри българи, безъ разлика на партия, ще трѣбва да му изкажатъ нѣкога своята благодарностъ.

Азъ свършвамъ, като благодаря на г. министъръ-председателя и го моля при вторъ случай, било когато ще се разглежда нѣкаква внесена интерпелация, било при разглеждането на законопроекта за желѣзницитѣ, да хвърли една пълна свѣтлина по този въпросъ, за да се пресѣчатъ кратката на всички интриги. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателстващ А. Христовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Иванъ Бешковъ.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Азъ бихъ помолилъ г. министъръ-председателя да опредѣли день, кога ще отговори на интерпелацията, отправена отъ менъ и г. г. Омарчевски и Баевъ. Г. г. народни представители! Г. Кожухаровъ направи едно питане инцидентно, което целѣше да измѣсти въпроса. . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а! Не бойте се.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): . . . което целѣше да се даде отговоръ отъ г. министъръ-председателя не на голѣмитѣ, не на смѣщенитѣ въпроси, а да се отбиятъ известни не-смѣстующи обвинения срещу личността на г. Шаронъ. Въпросътъ не е нито за личността на г. Шаронъ, нито за законопроекта за финансовото обособяване на българскитѣ държавни желѣзници. Въпросътъ е за ония причини, които предизвикаха нѣколкочасовата оставка на министра на желѣзницитѣ въ свързка съ този законопроектъ.

По тоя въпросъ Народното събрание трѣбва да бжде освѣтлено, по тоя въпросъ ние не сме наясно и по тоя въпросъ г. министъръ-председателятъ длъжи отговоръ предъ Народното събрание. Не е законопроектътъ за желѣзницитѣ, който ще даде мѣсто на този отговоръ.

Азъ смѣтамъ, че на нашата интерпелация трѣбва да се даде отговоръ чакъ по-скоро и моля г. министъръ-председателя да опредѣли день за това.

Председателстващ А. Христовъ: Има думата г. министъръ-председателятъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Когато ще се разглежда законопроектътъ за българскитѣ държавни желѣзници, тогава ще разгледаме и интерпелацията. Защо? Защото интерпелацията не може да се разглежда безъ съдържанието на законопроекта.

М. Момчиловъ (нац. л): Законопроектътъ не съдържа оставката на министра на желѣзницитѣ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То е въ връзка.

М. Момчиловъ (нац. л): Нищо общо няма.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какъ да няма общо? Касае се за единъ текстъ — тѣй да бжде или иначе да бжде. Ще се обясни.

Сега ви моля да се занимаемъ съ работата, която ни чака — бюджетопроектитѣ.

С. Омарчевски (з): Значи, не желаете да отговорите на интерпелацията. Ясно е.

Председателстващ А. Христовъ: Пристигнаме къмъ точка първа отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за разрешаване на Казанлъшката градска община да сключи за смѣтка на Казанлъшкото българско училищно настоятелство заемъ въ размѣръ на 316,000 л. отъ Казанлъшката популярна банка.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Прочита изѣло законопроекта, заедно съ мотивитѣ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 101)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ прочтения законопроектъ на първо четене, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър-председателъ А. Лячевъ: Предлагамъ да се приеме законопроектътъ по спешностъ и на второ четене.

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ предложението на г. министър-председателя за спешностъ на законопроекта, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“)

за разрешаване на казанлъшката градска община да еключи за смѣтка на Казанлъшкото българско училищно настоятелство заемъ въ размѣръ на 316.000 л. отъ Казанлъшката популярна банка“.

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 101)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 1, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 101)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 2, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 101)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 3, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Кръстевъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. прил. Т. I, № 101)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приематъ чл. 4, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър-председателъ А. Лячевъ: Г. г. народни представители! Моля ви да се съгласите всички — за да услужимъ на едно народополезно дѣло — да преминемъ сега къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта азъ отстъпване Вардимъ—Новградското държавно блато, Свищовска околия, на В. Търновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва за срокъ отъ 25 години — защото въпросътъ е спешенъ, поради настъпването сезона за работа. Разбира се, ако нѣма противодействия отъ нѣкъде.

Председателстващъ А. Христовъ: Които сж съгласни да прередимъ дневния редъ, като преминемъ къмъ точка четвърта, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ точка четвърта отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за отстъпване Вардимъ—Новградското държавно блато, Свищовска околия, на Велико-Търновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва за срокъ отъ 25 години.

Моля г. секретаря да го прочете.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Моля, който приема на първо четене законопроекта за отстъпване Вардимъ—Новградското държавно блато, Свищовска околия, на Велико-

Търновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва за срокъ отъ 25 години, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Министър-председателъ А. Лячевъ: Моля да се приеме законопроекта по спешностъ и на второ четене.

Председателстващъ А. Христовъ: Г. министър-председателътъ предлага законопроектътъ по спешностъ да се приеме сега и на второ четене. Които приема това предложение, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на второ четене.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ“)

за отстъпване Вардимъ—Новградското държавно блато, Свищовска околия, на В. Търновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва за срокъ отъ 25 години“.

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема заглавието на законопроекта, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 1, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 2, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 3, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 4, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 5 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 5, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 6 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 6, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 7 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 7, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Замѣстникъ-секретаръ Д. Бъровъ (д. сг): (Чете чл. 8 — вж. прил. Т. I, № 102)

Председателстващъ А. Христовъ: Които приема чл. 8, моля, да вдигне ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ втора точка отъ дневния редъ — второ четене бюджетопроекта за разходитъ по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти — продължение разискванията.

Има думата народниятъ представителъ г. Янаки Молдовъ

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 101.

*) За текста на законопроекта, приетъ на първо четене, вж. прил. Т. I, № 102.

Я. Моллов (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Постепенно, по силата на жестока необходимост, бихъ казалъ, въпросътъ за засилване производителността на нашата земя, за увеличаване доходността на нашето земеделско стопанство зае мѣсто въ центъра на общественото внимание, той стана актуеленъ. Днесъ, както се изрази единъ другаръ, народенъ представителъ отъ болшинството, всички приказватъ за земледѣлие и нѣкаси неудобно, неловко се чувствува човѣкъ, когато, външно поне, не проявява интересъ къмъ голѣмитъ земеделски проблеми на страната. Не ще съмнение, отъ гледище на общитѣ интереси на страната, това положение на нѣщата не може да не се смѣта за крачка напредъ отъ всички ония, които винаги сж искали да видятъ по-голѣмо внимание и по-голѣми грижи отъ всички срѣди на обществото къмъ основния поминѣкъ на населението, къмъ оня поминѣкъ, който действително е единъ отъ основнитѣ, най-важнитѣ поминѣци въ нашата страна, оня поминѣкъ, за който, мисля, не ще бѣде пресилено да кажа, се явява като основна движуща сила на цѣлия нашъ стопански и културенъ животъ.

Ето защо днесъ повече отъ когато и да било другъ пътъ се чувствува нуждата да се даде едно правилно разрешение на тази сложна проблема за увеличаване благосъстоянието на земеделското население, за подобрене на земеделското производство въ Царството.

Г. г. народни представители! Бюджетопроектътъ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти дава отчасти поне изразъ на мѣроприятията за разрешението на тая проблема. Визмайки думата по него, азъ ще искамъ да сподѣля съ васъ своето разбиране както по постановката, тъй и по начина за разрешението на тая проблема. Боя се само да не би да отегча вашето внимание съ излишни и за мнозина може-би ненуждни подробности. Но на въпроса.

Знае се, първо, че $\frac{3}{4}$ отъ населението въ страната се занимава съ производство на земеделски продукти; второ, че близо 94% отъ нашия износъ съставлява износътъ на земеделскитѣ произведения; трето, че въ по-голѣми размѣри у насъ намира оправдание развитието на тъй наречената земеделска индустрия, каквато е захарната, пивоварната, винарската, за растителни масла, за консервиране на зеленчуци и овоци, млѣкарство и т. н. — въ всѣки случай повече, отколкото развитието на другитѣ видове индустрии, четвърто, че въ земеделското производство, въ видъ на земя, въ видъ на постройки, въ видъ на орѣдия, машини, материали и т. н., сж вложени много повече срѣдства, отколкото въ нашата индустрия, отколкото въ нашитѣ занаяти. Или съ други думи казано, нашата страна е една действително земеделска страна. Отъ друга страна известно е: 1) че нашето земеделско стопанство по размѣръ на експлоатируемата площъ е дребно, т. е., че производството на земеделскитѣ продукти е съсредоточено въ отпѣлни производствени единици съ малко земя. Срѣдниятъ размѣръ на земеделскитѣ стопанства у насъ, макаръ окончателно да не сж публикувани даннитѣ на нашата Дирекция на статистиката, е отъ 70 до 150 декара; твърде малко сж ония земеделски стопанства, които иматъ земя отъ 200 до 300 декара, и още по-малко сж ония земеделски стопанства, които иматъ земя повече отъ 300 декара; 2) че то е трудово, че най-важниятъ факторъ на производството у насъ е трудътъ на стопанина и членоветѣ на неговото семейство и че то е, общо взето, съ капиталъ слабо обзаведено; 3) че, съ малки изключения, нашето земеделско стопанство е потребителско, т. е. то произвежда продукти, отъ които повече отъ 70% отиватъ за задоволяване нуждитѣ на стопанина, на семейството му и една само незначителна частъ отъ произведенитѣ продукти отъ стопанството се изнася навънъ. Въ нѣкои напреднали въ земеделско отношение страни, каквито сж напр. Белгия, Дания, Чехия, Швейцария, земеделското стопанство, може да се каже, е почти изгубило своя потребителенъ характеръ, то е вмѣкнато силно въ парично-кредитна размѣна и произвежда продукти предимно за продажба: произведенитѣ продукти продава и следъ това съ добититѣ срѣдства си доставя продуктитѣ, които сж необходими за издръжката на стопанина, на неговото семейство, за нуждитѣ на стопанството. Така, напр., белгийскитѣ, датскитѣ и холандскитѣ земеделци произвеждатъ и продаватъ млѣко, произвеждатъ и продаватъ млѣчни произведения, продаватъ яйца и месо, а доставятъ грамадни количества фуражни срѣдства: зърно, кваснета, рѣзанки, трици и пр. отъ другитѣ страни.

По-нататъкъ даннитѣ на нашата Главна дирекция на статистиката, както и нѣкои специални проучвания показватъ, че производството на единица площъ при разнитѣ култури и при разнитѣ видове добитѣкъ у насъ, въ сравнение съ други нѣкои страни, твърде слабо и, което е още по-важно, въ годинитѣ следъ войнитѣ, въ сравнение съ годинитѣ преди войнитѣ, то запзва едно и също ниво или пъкъ отбелязва намаление. Това показватъ следнитѣ данни. Срѣдниятъ добивъ на декаръ площъ при пшеницата въ годинитѣ преди войнитѣ, срѣдно за 5-годишенъ периодъ, отъ 1909 до 1913 г., е билъ следниятъ: въ Дания на декаръ площъ 331 кгр., въ Белгия — 253 кгр., въ Ирландия — 253, въ Холандия — 235, въ Германия — 227, въ Чехославия — 213 — да не цитирамъ по-нататъкъ — въ България всичко на всичко — 105.6 кгр. При царевичата за сѣщия периодъ отъ време производството на единица площъ е било следното: въ Канада — 352 кгр., Швейцария — 219, въ Унгария — 175, а въ България — 129 кгр. При цвеклото: въ Швейцария 4.113 кгр., въ Италия 3.355 кгр., въ Дания 3.060 кгр., въ Германия 2.999 кгр. и въ България най-сетне — само 1.286 кгр.

Срѣдната млѣчност на кравитѣ у насъ е 700—800 литри, когато въ Дания, Белгия, Холандия и Германия надминава 3.000—3.500 литри.

Срѣдната носливост на нашата кокошка е 70—80 яйца на годината, докато въ Дания и Белгия е 180—200 до 220 яйца на годината.

Най-сетне, за да мина по-нататъкъ къмъ сѣщината на въпроса, дължа да ви приведа и следнитѣ данни. Срѣдната реколта при разнитѣ култури въ годинитѣ следъ войната, въ сравнение съ годинитѣ преди войната, може да се види отъ следнитѣ данни.

Въ 5-годишния периодъ 1908—1912 г. ние имаме срѣдно производство на декаръ при пшеницата 102 кгр., а въ 5-годишния периодъ 1922—1926 г. — значи следъ войнитѣ — имаме всичко на всичко на декаръ само 89 кгр.; при царевичата, преди войнитѣ, за сѣщия периодъ — 107 кгр., а следъ войнитѣ 98 кгр.; при цвеклото, преди войнитѣ, имаме 1.763 кгр., а следъ войнитѣ — 1.550 кгр.

Най-сетне, отъ даннитѣ на нашата Главна дирекция на статистиката се вижда, че брутниятъ доходъ, който се получава отъ културитѣ, отгледвани въ земеделското стопанство у насъ, съ течение на времето, вмѣсто да расте, намалява, а при сравнение съ другитѣ страни се вижда, че спиряетъ този брутенъ доходъ е извънредно низкътъ. Така, споредъ изучаванията на професоръ Долински, брутниятъ доходъ отъ отгледванитѣ земеделски култури у насъ, на хектаръ площъ, на единъ консоматоръ и на единъ работникъ, ангажиранъ въ земеделското производство, въ следвоенния периодъ 1921—1925 г., въ сравнение съ 5-годишния предвоененъ периодъ 1906—1910 г., е спадналъ съответно съ 14% на хектаръ, съ 20% на консоматоръ и съ 23% на активно ангажиранъ въ земеделското производство субектъ. Или всѣки декаръ земя, при това положение, дава само $\frac{5}{6}$ отъ дохода, който е давалъ преди 15—20 години; на всѣки консоматоръ отъ земеделското население се пада само $\frac{5}{6}$ отъ онога, което му се е падало по-рано и най-сетне на всѣки активно ангажиранъ въ земеделското производство субектъ сега се пада $\frac{3}{4}$ отъ онога, което се е падало преди войнитѣ въ периода 1906—1910 г.

Въ сравнение пъкъ съ брутни доходъ, получаванъ съ земеделскитѣ култури въ другитѣ страни, напр., въ Европейска Русия, Франция и Швейцария, брутниятъ доходъ, който се получава у насъ, е най-низкътъ. Така, ако се приеме брутниятъ доходъ, получаванъ за периода 1911—1915 г., въ България за 100, въ Европейска Русия, за сѣщия този периодъ, той е 107, въ Франция за 1911 г. е 308, а въ Швейцария е 626.7. Или, съ други думи казано, брутниятъ доходъ на единица площъ у насъ е три пѣти по-малкъ отъ брутниятъ доходъ на единица площъ въ Франция и 6 пѣти по-малкъ отъ брутниятъ доходъ на единица площъ въ Швейцария. Или, при тази слаба доходностъ на земеделската култура у насъ и при нейното намаление съ течение на времето ние се намираме при едно фактическо обедняване на земеделското население въ нашата страна.

Логически, при тази констатация веднага се поставя въпросътъ: това обедняване на земеделското население, обедняване, което води къмъ едно ограничение консомацията на индустриални и занаятчийски произведения, обедняване, което води, отъ друга страна, къмъ аномалии въ държавното и народно стопанство, не е ли причина на кризата въ цѣлия стопански животъ въ страната? И ако това е така,

не следва ли да се установят преди всичко причините на това явление, второ, да се види какви мерки трябва да се вземат, за да се излѣзе от това положение на нѣщата, и, най-сетне, не следва ли въобще въ центъра на политиката за стопанското възстановяване на страната да бѣде поставена, като най-важна задача на управлението, засилването на земеделското производство въ нашата страна?

Съ най-общи думи казано, днешното състояние на нашето земеделско население се дължи на сравнително слабо за едни и излишно за други застъпване и неправилно съгласуване на факторите на производството въ отдѣлните земеделско-стопански единици. Какво значи това?

Всѣко производство, както ви е известно, е единъ процесъ на хармонична дейност на взаимно обуславящи се и взаимно допълващи се фактори. Отдѣлните групи фактори, за да бѣде налице една такава дейност при дадени налични условия, трябва по силата на тѣй наречения законъ за пропорциите, да се намиратъ въ опредѣлени количествени отношения и въ опредѣлени взаимоотношения. Въ това отношение, бихъ казалъ, земеделското производство не прави изключение отъ индустриалното и отъ занаятчийското производства, за които важи тѣй наречениятъ законъ за съотношението.

Нашето българско земеделско стопанство страда отъ липса на хармонично единство въ производствения процесъ. Това единство е нарушено отъ обстоятелството, че въ нашите земеделско-стопански единици отдѣлните групи фактори на производството сѣ застъпени въ количествени отношения и сѣ комбинирани по качества, които не могатъ да гарантиратъ единъ нормаленъ ходъ на производствения процесъ. Хармоничното единство на производствения процесъ въ земеделието у насъ е нарушенъ, отъ една страна, отъ излишното количество трудъ, който се влага на единица площъ и, отъ друга страна, отъ липсата или недостатъчното количество и подходящи по качество сѣрѣдства на производството, каквито сѣ работниятъ добитѣкъ, оръдията, машините, торовѣ, различните фуражни сѣрѣдства, различните видове домашни животни и т. н.

Така, отъ данните на нашата Главна дирекция на статистиката се вижда, че обработваемата площъ въ страната за единъ периодъ отъ 15—20 години не отбелязва нарастване; второ, че населението въ царството за сѣщия периодъ време се е значително увеличило и днесъ сѣщата тази площъ трябва да изхранва 40% повече хора, отколкото преди 20—25 години; че особено силно е нарастнало земеделското население въ страната и днесъ, като последица отъ това, на единица площъ се влага много повече трудъ, отколкото преди 20—25 години. Така, като се приеме трудътъ, влаганъ на единица площъ презъ 1900 г., за 100, презъ 1910 г. на сѣщата единица площъ се влагатъ 111, а въ 1920 г. — 133 единици. Разбира се, едно такова увеличение на разхода на труда на единица площъ не би се смѣтало за нещастие, ако въ земеделието той би могълъ да се оплозотвори съ производството на ценни продукти, съ отгледването на трудоинтензивни култури или пъкъ съ високо ценни домашни животни.

Срещу 27 милиона тона оборски торъ, необходимъ за поддържане нормалното плодородие на нашите почви, ние разполагаме — споредъ изчисленията, които сѣ правени отъ професоръ Странски — само съ 6—7 милиона тона.

Работниятъ добитѣкъ въ царството въ годините следъ войните, въ сравнение съ годините преди войните, е силно намалѣлъ. Така за периода 1921—1925 г., въ сравнение съ периода 1906—1910 г., той е намалѣлъ съ 40% при конетъ и биволите и 7% при воловетъ. Отъ друга страна, страната разполага едва съ $\frac{1}{4}$ отъ необходимия за нормалното изхранване на добитѣка фуражъ.

Отъ данните на Главната дирекция на статистиката се вижда, че при 452.560 орада въ страната е имало само 273.075 плуга. Вънъ отъ това, въ нашето земеделско стопанство е застъпено предимно отгледването на типично екстензивни култури, каквито сѣ: пшеницата, ръжта, ечемикътъ, овесътъ и пр. Зърнените храни все още заематъ 68-36% отъ обработената площъ въ царството. Сравнително голѣмъ процентъ заема и угарьта. Въ 1926 г. — споредъ данните пакъ на Главната дирекция на статистиката — угарьта е съставлявала 18-93% отъ сѣщата площъ, докато въ напредналите въ земеделско отношение страни, каквито сѣ, напр., Белгия, Дания и пр., угарьта съставлява едва ли не 2—3% отъ тази площъ на страната. Отгледването на фуражитъ върху площта на нивите е още въ началото на своето

развитие и при силното намаление на мерите и пасищата, може да се каже, че добитѣкътъ днесъ почти гладува.

Нашето земеделско стопанство изживява, бихъ казалъ, единъ периодъ на силна фуражна криза. Индустриалните култури, като изключимъ тютюна, заематъ все още твърде скромно мѣсто въ нашите земеделски стопанства, макаръ и културите, напр. на цвѣклото, на слънчогледа, на рапицата и т. н., да сѣ познати на населението. Овощарство почти нѣмаме. То е застъпено съ малко културни сортове. Производството на зеленчуците е застъпено въ размѣръ за задоволяване, може да се каже, само вътрешните нужди на страната. Добитѣкътъ, съ рѣдки изключения, заема подчинено и твърде второстепенно мѣсто въ нашето земеделско стопанство. Скотовъдството у насъ все още се представява, съ малки изключения, отъ овцата — единъ типиченъ представителъ на екстензивното земеделско стопанство. Едриятъ рогатъ добитѣкъ е дребенъ, полугладенъ, слабопродуктивенъ и слабодоходенъ. Свинитѣ и птиците сѣ сѣщо, както видѣхме, съ малка производителностъ и слаба доходностъ. Бубарството е застъпено добре само въ нѣкои краища на нашата страна. Общо взето, при голѣмия процентъ, който заематъ зърнените храни и угарьта отъ обработената площъ въ страната, и при слабото застъпване на нѣкои други производствени клонове, нашето земеделско стопанство е твърде еднообразно — обстоятелство, което не дава възможностъ равномерно, въ течение на стопанската година да бѣде използванъ труда на стопанина и семейството му, да бѣдатъ използвани напълно вложените въ производството сѣрѣдства на производството: добитѣкъ, оръдия, машини, постройки, инвентаръ и т. н.

Единъ изходъ отъ това положение на нѣщата трябва да се дири по пътя на създаването условия, които могатъ да гарантиратъ нормалния ходъ на производствения процесъ — който е свързанъ съ хармоничното съгласуване на факторите на производството въ отдѣлната земеделска стопанска единица.

Земеделското стопанство, за да може да произвежда безъ риска на загуби, трябва да бѣде правилно организирано, подобно на всѣко друго стопанско предприятие. Земята, оръдията и машините, постройките, културните видове, културите, трудътъ на хората трябва да бѣдатъ така съгласувани, така да бѣдатъ сглобени въ отдѣлната земеделска стопанска единица, че да може отъ стопанството, общо взето, като цѣло, да се реализира възможно най-високъ доходъ. За отдѣлното стопанство иматъ значение не отдѣлните култури, не отдѣлните видове и раси домашни животни, не отдѣлните технически сѣрѣдства — има значение комбинацията отъ сѣрѣдствата на производството, отъ културните видове, отъ културите, отъ добитѣка, който е застъпенъ въ земеделското стопанство. Ето де изпѣква смисълътъ на рационалната, подходяща за дадените условия, организация на земеделското стопанство, взето като цѣло.

Изкуствените торове сѣ едно сигурно техническо сѣрѣдство за увеличаване плодородието на почвата и за добиване по-висока реколта при отгледването на земеделските култури. Расовите животни сѣ сѣщо такава сигурно техническо сѣрѣдство за добиване повече мѣско, повече месо, повече сланина, повече яйца и т. н. Както и нѣкои машини въ земеделието сѣ добри като технически сѣрѣдства, но не винаги, не при всички условия тия технически сѣрѣдства намиратъ мѣсто въ земеделското стопанство. Расовата крава може въ известни условия да „попаса“, изкуствените торове могатъ да се смѣтнатъ за луксъ, а нѣкои земеделски машини могатъ да се окажатъ ненуждни, излишни — баластъ за земеделското стопанство. Ние днесъ не можемъ да си представимъ земеделското стопанство на Дания, на Белгия, на Германия и пр., безъ високо-ценни расови животни — крави, свини, птици и т. н. — безъ изкуствено торене и т. н. Но въвеждането на изкуствените торове при нѣкои земеделски култури у насъ все още може да се окаже нерентабилно. Една високоценна крава въ единъ нашъ селски оборъ, при липса на храна и подходящи грижи, представлява една нецелесъобразна комбинация на факторите на производство въ отдѣлното земеделско стопанство.

Както въ едно отдѣлно индустриално предприятие ползите сѣ голѣми, когато то произвежда при пълненъ капацитетъ, съ подходяща организация на предприятието, съ огледъ да се използватъ вложените въ производството сѣрѣдства въ видъ на капитали, постройки, машини и т. г. тѣй и въ земеделското стопанство всичко трябва да бѣде

отмърено, всичко трѣбва да бѣде добре съгласувано, добре склбено, всичко трѣбва да бѣде добре организирано. Всичко вънѣ отъ това е случайностъ.

Че подобрене на земеделското стопанство, въ сравнително късѣ периодъ време, е възможно, показватъ както много примѣри изъ европейската практика, тъй и нѣкои примѣри изъ нашата българска действителностъ. Така напр. срѣдното годишно производство на културнитѣ растения въ Германия по години, въ килограми и на декарь площъ, се е движело по следния начинъ.

Въ периода 1894 г. до 1898 г. сѣ получавани на декарь 154 кгр. пшеница; въ периода 1899—1903 г. — 187 кгр.; отъ 1904—1908 г. — 198 кгр.; въ 1911 г. — 208 кгр.; въ 1912 г. — 226 кгр.; и въ 1913 г. — 235 кгр.; или Германия е увеличила за единъ периодъ отъ 5 години своето годишно производство на пшеницата съ 33 кгр.

Въ Швеция, при подобрене млѣчността на добитѣка, отъ 1870 г. до 1913 г. сѣ постигнати следнитѣ резултати: срѣдно на глава добитѣкъ, отъ една крава е получавано млѣко въ 1870 г. 3.000 фунта шведски; въ 1880 г. — 3.500 фунта; въ 1890 г. — 4.250 фунта; въ 1903 г. — 4.750 фунта; въ 1913 г. — 5.375 фунта; или за единъ периодъ отъ 23 години — отъ 1890 до 1913 г. — количеството млѣко на глава е увеличено съ 1.125 фунта.

Въ Германия срѣдното тегло на заклана овца, за отѣлни години последователно, показва следното увеличение: въ 1836 г. срѣдното тегло на овца е било 53 кгр.; въ 1851 г. — 70 кгр.; въ 1894 г. — 74 кгр.; или за единъ периодъ отъ 58 години едно увеличение на теглото на глава съ 21 кгр. — едва ли не равно на 2/3 отъ теглото на една наша овца.

Въ сѣщата страна — живото тегло на кравитѣ, воловетѣ и биковетѣ отбелязва едно значително увеличение: въ 1883 г. срѣдното тегло на крава е било 380 кгр.; въ 1900 г. е вече 443 кгр.; воловетѣ и биковетѣ отбелязватъ едно увеличение отъ 466 кгр. въ 1883 г. 531 кгр. въ 1900 г.; или при биковетѣ и воловетѣ се отбелязва едно увеличение въ теглото на глава — срѣдно взето за всички глави добитѣкъ — съ 65 кгр.

Въ Дания грижитѣ за подобрене на млѣчния добитѣкъ се увѣнчаватъ съ следнитѣ резултати: презъ 1897/1898 г. сѣ получени срѣдно на крава 8.320 фунта млѣко съ 3.39% масленостъ на млѣкото; презъ 1889/1901 г. сѣ получени 9.045 фунта млѣко съ масленостъ 3.39%; презъ 1905/1907 г. сѣ получени 9.257 фунта съ 3.66% масленостъ; презъ периода 1911/1913 г. сѣ получени 10.905 фунта съ 3.86% масленостъ.

Срѣдно за периода 1907/1913 г. е получено повече 800 фунта млѣко на глава, съ 0.20% повече масленостъ.

И най-сетне срѣдното тегло на руното на овцетѣ въ фунта въ Сѣдиненитѣ щати се увеличава съ течение на времето, както следва:

Презъ 1849 г. срѣдното тегло на руното въ фунта е било 2.03; презъ 1866 — 3.57; презъ 1884 г. — 5.72; презъ 1900 г. — 6.72; презъ 1917 г. — 7.70. Както се вижда отъ тия данни въ сравнително много късо време е постигнато едно значително увеличение на количеството на вълната, месото, млѣкото, зърненитѣ произведения и пр.

Най-сетне ще си послужи съ цифри за нашата българска действителностъ, за да видите какъ при известни условия и у насъ могатъ да се получатъ задоволителни резултати. Срѣдната млѣчностъ на кравитѣ, които сѣ били доставени въ завода „Клементина“ презъ 1923 г. е била 832 литри; тая млѣчностъ при съответно гледане и подходящи помѣщения презъ 1924 г. се увеличава на 1.272-5 литри; презъ 1925 г. млѣчността се увеличава на 1.527 литри; презъ 1926 г. — 1.761 литри; презъ 1927 г. млѣчността достига 2.117 литри, или млѣчността на глава се е увеличила приблизително съ 1.300 литри на глава за единъ периодъ отъ петъ години. Всичко това показва, че увеличението производителността на земеделскитѣ произведения или подобренето на земледѣлието, като цѣло, е работа възможно.

Пѣтятъ на развитието на земеделското производство въ една страна съ дребни земеделско-стопански единици, каквато е нашата, въ която населението се бърже размножава, въ която земеделското стопанство по своя характеръ е трудово и която е вмѣкната въ международната размѣна — не може да бѣде другъ, освенъ преходъ къмъ характернитѣ за дребното земеделско стопанство отрасли, добитѣкъ, култури и пр., а именно: а) преди всичко засилване на фуражното производство като база за увеличение количеството на оборския торъ въ земеделското стопанство и солидна база за едно млѣчно скотовѣдство съ

едъръ рогатъ добитѣкъ; б) на второ мѣсто свиневѣдство за оползотворяване на отпадѣтитѣ и нѣкои сурови продукти, добивани въ земеделското стопанство; в) птицевѣдство; г) производство на зеленчуци като трудо-интензивни култури, които обикновено намиратъ високи цени; д) лозарство; е) овощарство; ж) окопни и индустриални култури: картофи, цвекло, конопъ, ленъ, тютюнъ, фасѣци, памукъ и пр.; з) бубарство и най-сетне — и зърнени култури до размѣръ на правилни събитообръщения, както и за задоволяване продоволственитѣ нужди на страната съ зърно и пр.

Единъ такъвъ преходъ къмъ интензивни култури и ценни раси животни, къмъ разнообразни форми на производството и за преработване на полученитѣ продукти отъ земеделското стопанство съвсемъ не значи изоставяне производството на зърно и намаление площта на зърненитѣ храни въ царството. Тоя преходъ къмъ фуражни и индустриални култури върху площта на нивитѣ ще стане, както и въ всички напреднали въ земеделско отношение страни, първоначално за смѣтка на угарѣта и разораване на меритѣ, пасбищата и естественитѣ ливади.

За това свидетелствува изминатиятъ пѣтъ отъ странитѣ Белгия, Германия, Чехославия, Швейцария, Дания и Италия. Азъ ще ви приведа само нѣколко примѣри за страни, които въ това отношение могатъ да ни служатъ за примѣръ.

Така въ Дания разнитѣ групи културни растения сѣ заемали отъ общата площъ на разнитѣ по размѣръ на площта земеделчески стопанства следнитѣ проценти: въ дребнитѣ земеделчески стопанства, отъ 5 до 15 декара, площта на угарѣта е била 1.6% отъ общата площъ на стопанството. Въ сѣщата тая страна въ голѣмитѣ стопанства — съ повече отъ 2.500 декара, площта на угарѣта е 7.8% отъ общата площъ. Въ дребнитѣ земеделчески стопанства, отъ 5 до 15 декара, окопнитѣ култури сѣ заемали 24.2% отъ общата площъ, а зърненитѣ храни — 42.2%. А въ голѣмитѣ земеделчески стопанства, отъ 300 до 600 декара, процентътъ на окопнитѣ растения е билъ 14.9, а на зърненитѣ храни 43.4. Въ едритѣ земеделчески стопанства, съ повече отъ 2.500 декара, процентътъ на окопнитѣ култури е 13.3, а на зърненитѣ храни 47.2 отъ общата площъ.

Въ щата Минесота, гдето особено много е застъпено отгледането на кукуруза, отгледането на дребнозърнеститѣ култури, пшеница, ръжъ, ечемикъ, е застъпено по сѣщия начинъ въ разнитѣ по-голѣми стопанства, въ едритѣ земеделски стопанства, съ земя 150 хектара, отгледането на пшеницата и ръжѣта съставлява 59%, когато въ дребнитѣ земеделски стопанства съ земя до 15 хектара производството на зърненитѣ храни е само 19% отъ общата площъ на стопанството. Кукурузътъ заема 14% отъ общата площъ въ едритѣ земеделчески стопанства и 47% въ дребнитѣ земеделчески стопанства. Другитѣ интензивни култури въ едритѣ земеделчески стопанства заематъ само 4% отъ общата площъ, а въ дребнитѣ земеделчески стопанства — 18%.

Въ Германия, въ разлититѣ по размѣръ на площта стопанства, на 100 хектара земеделческа площъ, мѣстото, което заематъ разнитѣ клонове на продуктивното скотовѣдство, се вижда отъ следнитѣ данни: въ стопанства съ земя до 2 хектара или 20 декара се падатъ 1.295 птици, когато въ голѣмитѣ земеделски стопанства, отъ 200 до 1.000 декара площъ се падатъ 152 птици; въ сѣщитѣ по размѣръ земеделчески стопанства се падатъ 253 свине, а въ голѣмитѣ — само 39 глави свине; въ дребнитѣ земеделчески стопанства се падатъ 59 глави крави, а въ едритѣ земеделчески стопанства — всичко на всичко 24 глави крави.

Най-сетне и у насъ този преходъ къмъ по-трудоинтензивни култури, макаръ и въ твърде слаба степенъ, може да се види отъ следнитѣ данни: въ 1921 г. ние сме имали отъ ораната площъ на страната зърнени храни 65.17, маслени и индустриални култури — 1.57, фуражни култури — 2.78. Презъ 1925 г. ние сме имали отъ ораната площъ на страната зърнени храни 68.46, маслени индустриални култури — 3.57; фуражни — 4.69. А въ 1912 г. зърненитѣ храни сѣ заемали 70.49 отъ ораната площъ, масленитѣ и индустриалнитѣ култури — 1.02 и фуражнитѣ култури — 4.20.

Земеделското стопанство, както ви е известно, представлява цѣло, съставено отъ части: отъ клонове за производство, полеводство, овощарство, лозарство, зеленчуково производство и пр., клонове за обработка на полученитѣ въ земеделското стопанство сурови продукти — продуктивно скотовѣдство и клонове за техническо преработване на нѣкои продукти, които се получаватъ въ стопан-

ството. Земледѣлчески стопанства само съ единъ клонъ за производство на продукти — само овощарство за произвеждане на овощия, само лозарство за производство на грозде, само производство на зърнени храни, се срѣщатъ като рѣдки изключения. Това се разбира нѣкакъ-си отъ само себе си. Земледѣлческо-стопанска единица само съ единъ или въобще малко производствени клонове не може да гарантира равномерното и пълно използване на вложенитѣ въ производството срѣдства на производството, трудъ, работене, добитѣкъ, орѣдия, машини и пр.

Единъ плугъ, една двойка волове се използватъ по-пълно, когато се употребяватъ въ работа не само при производството на зърнени храни, но когато, наредъ съ работата по производството на зърнени храни, се употребяватъ въ работа и при отглеждането на околнни и фуражни култури, въ работа, въ овощни градини, въ лозя и пр.

Еднообразното използване на почвата съ едни и сѣщи култури води къмъ обедняване на почвата отъ къмъ хранителни вещества. Следователно, разнообразието на производството лежи въ природата на земледѣлското стопанство.

Въ земледѣлското стопанство, колкото и да сѣ важни частитѣ, много по-важно е цѣлото, което въ резултатъ на стопанската дейностъ може да даде единъ траенъ, постояненъ и сравнително високъ доходъ на стопанина. Това може да видите отъ следнитѣ изчисления, които сѣ правени, въ Америка въ щата Охио презъ 1917—1918 г. Стопанства, въ които е билъ застъпенъ само единъ производственъ клонъ, сѣ дали на стопанина 672 златни лева; стопанства, въ които сѣ били застъпени два производствени клона, сѣ дали възможностъ на стопанина да получи 1.524 златни лева; стопанства, въ които сѣ били застъпени три производствени клона, сѣ дали доходъ 3.696 златни лева; стопанства, въ които сѣ били застъпени четири производствени клона, сѣ дали доходъ 5.364 златни лева и най-сетне стопанства, въ които сѣ били застъпени повече отъ петъ производствени клона, сѣ дали доходъ 6.192 златни лева или 10 пѣти по-голямъ доходъ отъ дохода, който сѣ получили земледѣлскитѣ стопанства, въ които е билъ застъпенъ само единъ производственъ клонъ.

Ето защо за подобрието на земледѣлското стопанство е важна системата отъ мѣроприятия, която, планомерно прилагана, ще ни даде задоволителни резултати въ работата по увеличаване доходността на земледѣлското стопанство. Тази система трѣбва да бѣде различна за различнитѣ по своята организация типове земледѣлски стопанства. Земледѣлскитѣ стопанства при едни и сѣщи битови условия, при едни и сѣщи природни условия, при едни и сѣщи икономически условия, съ малки изключения, иматъ една и сѣща организация, подобно, напр., на характера на строежа на къщитѣ. Ние имаме, напр., характеренъ строежъ на къщи, на постройки у насъ въ Южна България, южната половина, да кажемъ, на Старозагорската околия, софийскитѣ села и севернитѣ склонове на Стара-планина и т. н.

Реорганизацията на земледѣлскитѣ стопанства въ разнитѣ краища на нашата страна, следователно, трѣбва да става по отдѣлни, строго различни плановете. Тѣзи плановете, твърде естествено, трѣбва да бѣдатъ дѣло на специалистѣ. Както архитектътъ изработва планъ за сграда, както инженерътъ изработва планъ за мостъ или за прокарване на нѣкоя желѣзопѣтна линия, или както лѣкарьтъ лѣкува, когато е установилъ болестта, тъй и въ работата по подобрието на земледѣлското стопанство не може да има другъ пѣтъ, освенъ да се работи по единъ строго опредѣленъ планъ. Всичко друго може да има за целъ да заинтригува, може да прави впечатление съ ефекта си, но то не гарантира високи, нормални, трайни доходи на отдѣлната стопанска земледѣлска единица, на отдѣлния стопанинъ. Въ земледѣлското стопанство често пѣти се оказва въ минимумъ даденъ факторъ на производството, отъ който се опредѣля и реколтата. Напр., въ известни години въ даденъ районъ може да се чувствува нужда отъ влага и реколтата отъ дадени култури, въпрѣки че земитѣ могатъ да бѣдатъ богати, въпрѣки че обработката е извършена най-целесъобразно, въпрѣки че всички други фактори на производството се намиратъ налице и въ количества оптимални, се опредѣля отъ водата, отъ фактора, който се намира въ минимумъ. Въ други случаи реколтата може да се опредѣля отъ фактора храна, който може да се намира въ минимумъ. Когато сѣ налице другитѣ фактори на производството, да кажемъ, вода, обработка на почвата, подходяща, физическо състояние на почвата, подходяща и т. н., реколтата ще се опредѣли отъ количеството

на храната, шомъ като тя се намира въ минимумъ. Но онова, което е най-важното и което трѣбва да се има предъ видъ, най-често се оказва въ минимумъ: подходящото сглобяване на производственитѣ клонове и клоноветѣ за преработка на полученитѣ въ земледѣлското стопанство продукти, подходяща организация на отдѣлна земледѣлска стопанска единица.

Ето какви поразителни резултати е постигнала Дания при съгласувано, планомерно действие, въ което, наредъ съ засилването на фуражното производство, наредъ съ направата на подходящи помѣщения, наредъ съ специалнитѣ подходящи грижи, е организирано и целесъобразно, доходно хранене на добитѣка подъ ръководството на специалисти. Въ 1923 г. въ Дания е имало 1 милионъ 339 хиляди млѣчни крави, отъ които е получено 3 милиона 700 хиляди тона млѣко. Отъ това млѣко 300 хиляди тона е използвано като прѣсно и около 150 хиляди тона е използвано за сирене, кондензирано млѣко и сметана. Отъ останалото млѣко сѣ били произведени 132 милиона килограма масло, отъ което само 24 милиона килограма е използвано въ страната. Вънъ отъ това, годишно въ тази страна се колятъ около 1 милионъ говеда — възрастни и телета — отъ което се добива 140 милиона килограма месо.

Презъ 1924 г. Дания е изнесла 123 хиляди тона масло, 197 хиляди тона беконъ, 4 хиляди тона говеждо месо, 173 хиляди глави живи говеда и най-сетне 42 милиона шийгена яйца по 20 парчета въ всѣки шийгенъ.

За изхранването на този добитѣкъ презъ 1923 г. въ Дания сѣ били внесени 609 милиона килограма къспета.

Срѣдствата, които земледѣлската наука препорѣчва за увеличаване на реколтата на земледѣлскитѣ растения, за увеличаване продуктивността на домашнитѣ животни и общо за увеличаване доходността на земледѣлското стопанство, се свеждатъ къмъ следното. За растенията — къмъ създаване на нормални условия за тѣхното развитие чрезъ подходяща обработка, подходящо торене, подходящи сортове, подходящ начинъ за отглеждане културнитѣ растения, тѣхното предпазване отъ болести и т. н. За животнитѣ — къмъ създаването на нормални условия за подходящо хранене, за подходящи помѣщения, раси, специални грижи за борба съ болеститѣ и т. н. И най-сетне общо за увеличаване доходността на земледѣлското стопанство — подходяща съ огледъ на условията организация на отдѣлнитѣ земледѣлски стопански производствени единици.

Всички тия условия, необходими за увеличаване производството на отдѣлнитѣ култури, за увеличаване производството на отдѣлнитѣ видове домашни животни, за увеличаване общо доходността на земледѣлското стопанство, се създаватъ съ система отъ мѣроприятия чрезъ подходяща земледѣлска политика.

Едни отъ мѣроприятията на земледѣлската политика иматъ за задача, ако бихъ могълъ така да се изразя, да създадатъ външната обстановка на прогресивната еволюция на земледѣлското стопанство. Други отъ мѣроприятията на земледѣлската политика иматъ за задача да влияятъ върху техниката и организацията на земледѣлското стопанство. Първитѣ сѣ мѣроприятия, които се обхващатъ съ понятието „аграрна политика“, вторитѣ сѣ мѣроприятия, които се обхващатъ съ понятието „агрикултурна политика“.

Твърде често, обаче, едни отдѣли на едната политика се преплитатъ съ други отдѣли на другата политика, и при това положение, твърде естествено, тѣзи две групи не могатъ да бѣдатъ разглеждани отдѣлно и изолирано. Такива сѣ, напр., земледѣлскитѣ кредитъ, кооперативното дѣло, данѣчната политика, митнишката и транспортната политика, комасацията на земитѣ, колонизацията, търговията съ земледѣлски произведения и т. н.

Земледѣлскитѣ кредитъ, който, както ви е известно, има за задача да улесни земледѣлското население съ доставка на земледѣлски орѣдия и машини, постройки, срѣдства за борба съ болеститѣ и неприятелитѣ на културнитѣ растения и домашнитѣ животни, съществено влияе, не ще съмнение, и върху подобрието техниката и организацията на земледѣлското стопанство и при известни условия, не ще и споръ, създава база за увеличаване доходността на земледѣлското стопанство. Въ този случай е желателно, може би, не само кредитътъ да бѣде достъпенъ за населението, но също така той и да подпомага развитието на подходящата за дадени условия насока на производството въ отдѣлнитѣ земледѣлски стопански райони; и същевременно отпуснатитѣ суми да отиватъ по назначението си, за което тѣ сѣ искани.

Кооперативното дѣло чрезъ разнитѣ видове дружества — скотовѣдни, млѣкарски, контролни, лозарски, за кредитъ, за общи покупки и продажби — влияе, може да се каже, въ сѣщата посока и по сѣщия начинъ. При нашитѣ условия гарантирането на едно компетентно ръководство и на целесъобразна организация на кооперативнитѣ предприятия, съ огледъ на тѣхното естество, е повече отъ наложително за постигане на едни задоволителни резултати. За постигане на тази задача дългъ е на всички ни сериозно да помислимъ при известното на всички ни положение, въ което днесъ се намира кооперативното дѣло въ нашата страна.

Данъчната политика съ данъчинитѣ облекчения за култури, които сѣ отъ значение за страната, стимулиратъ стопанската дейностъ на отдѣлнитѣ стопани въ опредѣлена прогресивна посока.

Митнишката политика съ запретиелнитѣ мита, съ премиятъ за износъ действува, може да се каже, въ сѣщата смисълъ и въ сѣщата посока, а пъкъ комасацията създава условия за успѣшна стопанска работа.

Търговията съ земледѣлскитѣ произведения чрезъ установяване на подходящи типове стоки, гарантирането чистотата на стоката, създаването на подходяща опаковка, създаването условия за запазване стоката въ складове, създаването условия за бързъ и лесенъ превозъ, създаването условия за добъръ износъ и т. н., на свой редъ, сѣщо така влияе върху техниката и, ако щете, върху организацията на земледѣлското стопанство. Всѣко земледѣлско стопанство, при това положение, твърде естествено, ще се стреми да произвежда онова, което се дири, което има висока цена, онова, което се търси на пазара като стока съ по-добро качество и, може би, съ по-добра опаковка.

Проучването на земледѣлскитѣ продукти на нашия износъ съ огледъ да се създадатъ обективни условия за типизирането на стокитѣ, както и проучването на условията за прокарване на едни специални закони за насърчение износа на нашитѣ земледѣлски произведения, е една предстоеща задача, на която има да спре своето внимание управлението.

Агрикултурната политика като система отъ мѣроприятия, която има за целъ засилването на земледѣлското производство, започва да се формира като политика съ широки народно-стопански задачи едва въ втората половина на XIX вѣкъ. Почвата за успѣха на една такава политика е била подготвена, може да се каже, чрезъ придобивнитѣ на агрономната наука и чрезъ задоволителнитѣ резултати, получени въ опитнитѣ институти на разнитѣ земледѣлски страни. Отъ единични, безъ връзка едно съ друго, мѣроприятия за засилване земледѣлското производство, въ началото на XX вѣкъ се формира агрикултурната политика. Въ зависимостъ отъ социалнитѣ условия, отъ политическитѣ и стопански условия на дадена страна, този процесъ на формиране на агрикултурната политика въ разнитѣ страни на Европа е вариалъ твърде различно. Той е вървѣлъ ту твърде бързо, ту твърде бавно. Общо взето, този процесъ очертава пътя за приспособяване на земледѣлското стопанство при прехода му отъ натуралната форма на производство къмъ формата на производство за размѣна, къмъ приспособяване на ония условия, които създадоха земледѣлскитѣ кризи въ 70-тѣ години, когато се яви конкуренцията на Америка съ вносъ на жито отъ Североамериканскитѣ съединени щати.

Агрикултурнитѣ мѣроприятия може да се подѣлятъ на следнитѣ групи: първо, мѣроприятия за изучаване; второ, мѣроприятия за пропаганда; трето, така нареченитѣ помощни институти, които иматъ за задача да подпомогнатъ пропагандата; четвърто, насърчение на частната инициатива при подобрене на земледѣлското производство; и, най-сетне, пето, мѣроприятия за запазване културнитѣ растения и домашнитѣ животни отъ болести, неприятели и пр.

До установяване на всичко онова спорно, което съ огледъ на условията трѣбва да намѣри мѣсто въ земледѣлскитѣ стопанства на разнитѣ райони, институтитѣ за земледѣлска пропаганда, може да се каже, пропагандиратъ себе си, мѣроприятията, които сѣ аксиоми, които сѣ безспорни — напр. ползата отъ плуга при господството на работата, нуждата отъ торища, когато липсватъ такива, известни семена отъ фуражни култури, за които нѣма споръ, храненето на добитѣкъ и птици, подходящи помѣщения за птици и домашни животни и т. н. Институтитѣ за пропаганда на знания, обаче, не може да пропагандира спорни нѣща, които, макаръ и да подхождатъ на нѣкои условия, може да не подхождатъ на условията на други райони, на други области, на други страни. Културата на ржжъта, на пше-

ницата, която е подходяща за условията на Германия, може да не подхожда на условията на нашата страна. Една подходяща обработка на почвата, добра за Полша, може съвършено да не подхожда за условията на нашата страна или за разнитѣ краища на нашата страна и т. н.

Ето защо въ основата на цѣлата работа по реорганизирането на земледѣлското производство се поставя земледѣлското опитно дѣло.

Земледѣлското опитно дѣло има за задача, както ви е известно отъ многото дебати, които сѣ ставали тукъ, да установи най-подходящитѣ за условията на даденъ районъ, на дадена областъ начини за обработка на почвата, начинитѣ за сѣитба, за добиване сортове, подходящи на дадени условия, за добиване ценни раси животни, за установяване най-подходящитѣ орждия и машини за обработка на почвата и т. н. Много въпроси въ нашата земледѣлска действителностъ чакатъ още своето разрешение, и, може да се каже, че само на твърде малко въпроси на нашето земледѣлско стопанство опитното дѣло е дало отговоръ. Стои, напр., откритъ въпросътъ за борбата съ сушата, за сортоветѣ, които сѣ подходящи за разнитѣ краища, за техническитѣ прийоми, които трѣбва да бждатъ приложени и при обработката, и при отглеждането на разнитѣ култури и т. н. На земледѣлското опитно дѣло ние сме длъжни да посветимъ повече грижи. То се нуждае отъ срѣдства, за да може да работи, отъ пострройки, отъ хора и т. н. Особено трѣбва да се държи на подготовката на хора за ония области, за които липсватъ специалисти. Такава областъ, въ която липсватъ специалисти у насъ, е, напр., приложната ентомология, и азъ ще си послужи съ единъ примѣръ, за да ви илюстрирамъ колко е остра нуждата въ това отношение. Миналата година, когато рапицата бѣше силно нападната отъ рапичния бръмбаръ, министерството взема инициатива за организиране широка борба съ тоя неприятелъ на тая култура въ нашата страна. Но липсваше най-важното — липсваше специалистъ, който да можеше действително да опредѣли неприятеля, да знае неговата биология, за да може съ огледъ на това да се опредѣлятъ и най-ефикаснитѣ срѣдства за борба. Липсватъ у насъ специалисти по бубарство, липсватъ специалисти по овощарство, липсватъ специалисти сѣщо тъй по зеленичарство и т. н., все отрасли на производството, които при дребния характеръ на земледѣлското стопанство иматъ голѣмо бждеще въ нашата страна. Успѣшната работа въ земледѣлскитѣ опитни институти е свързана, не ще съмнение, съ гарантирането на постоянни срѣдства за работа. Незадоволителнитѣ резултати отъ работата на нашитѣ опитни институти досега се дължатъ, може да се каже, на липсата на подготвени специалисти и на липсата на срѣдства за една нормална работа въ опитнитѣ полета, въ опитнитѣ участъци, въ опитнитѣ станции и т. н.

И въ земледѣлието, както и въ медицината, и въ другитѣ разклонения на науката крайната специализация е необходима за разрешение на труднитѣ проблеми. Има лѣкари съ обща подготовка, има специалисти по отдѣлнитѣ болести, има, най-сетне, и специалисти за изучаване на нѣкои неизвестни болести и за установяване срѣдства за тѣхното лѣкуване. Сѣщо така сѣ необходими и специалисти въ земледѣлието. Добиването на нови сортове безъ специална подготовка на хора е невъзможно и немислимо. Въ това отношение днесъ специализацията е отишла до крайностъ — специалисти за добиване на сортове при царевичната, специалисти за добиване на сортове при пшеницата, специалисти за добиване на сортове при тютюна, при зеленчуцитѣ, при овощията, при бубитѣ и т. н. Ето защо една отъ най-важнитѣ грижи за засилване на земледѣлското производство трѣбва да бжде грижата за подготовка на добри специалисти за разрешаване на всички най-важни земледѣлски проблеми на нашата страна.

По-нататѣкъ работата на опитнитѣ станции трѣбва да се свърже съ работата на научнитѣ институти при агрономическия факултетъ. При малкото хора, при малкото срѣдства, съ които се разполага въ нашата страна, единствено чрезъ координиране дейността на опитнитѣ институти и научнитѣ институти при агрономическия факултетъ, които иматъ въ нѣкои отношения еднакво назначение, могатъ да се получатъ бързо задоволителни резултати. Обединяване дейността на тия учреждения отъ една ръководна идея, е наложително, целесъобразно и необходимо. Това координиране на дейността на тия две учреждения трѣбва да се постигне.

Пропагандата на знания има за задача, както ви е известно, да въздействува върху ума и върху волята на отдѣлнитѣ земледѣлци-стопани, които стопанисватъ за своя смѣт-

ка и на свой риск, като се насочва тяхната творческа енергия към нови форми на стопанството, като се предпазват земеделците от заблуждения, като се насържда инициативата на отделните стопани с полезни примери и, най-сетне, като се увеличи колективната инициатива на населението в една полезна творческа работа от общ интерес. Самата работа по пропаганда на знания засяга както младежта, тъй и възрастното земеделско население от двата пола. И тук се работи в две посоки: чрез разни видове школи се въздействува върху младежта, а чрез разни подвижни земеделски катедри и агрономически участъци, специално организирани — върху възрастното земеделско население. Поради обстоятелството, първо, че земеделското образование в школи с продължителни курсове, каквито сж, напр., сръбните земеделски училища, се е сказало достъпно само за втрехветъ на земеделското население, за по-състоятелното земеделско население, второ, че широката земеделска маса не може дълго време да се лишава от своите синове и дъщери, необходими за работа, особено когато е продължителен курсът на земеделските училища, 3, 4, 5 години, и, трето, поради туй, че възпитаниците на земеделските училища, които покрай специалната подготовка сж придобили една обща подготовка, често пжти напушват селата и се залавят за друга работа, чужда на специалността им, се е намърило за полезно, необходимо и целесъобразно, пропагандата на знания да се дава предимно за младежта чрез тъй наречените допълнителни земеделски училища при прогимназиите в селата и в земеделските градове, а за възрастното население чрез тъй наречените подвижни земеделски катедри и агрономи — два института, които, може да се каже, сж създали условия, ежегодно стотици, хиляди и милиони хора да бъдат в контакт с хората на земеделската наука. Ето защо и у нас по примера на други страни се прибъгна, от една страна, до откриването на земеделски училища с 2-годишен курс по 4 месеца през зимата при прогимназиите за младежта от двата пола и от друга страна, до разширяване мрежата на подвижните земеделски катедри и на агрономическите участъци в страната.

Колко малко е направено у нас за земеделското образование на младежта, може да видите от следните цифри: в Япония едно земеделско училище се пада на 27 кв. км.; в Белгия — на 51 кв. км.; в Холандия — на 380 кв. км.; в Германия — на 559 кв. км.; в Чехия — на 619 кв. км.; в Дания — на 843 кв. км.; в Швейцария — на 1,086 кв. км.; в Австрия — на 1,419 кв. км.; в Норвегия — на 1,904 кв. км.; в Румъния — на 3,186 кв. км. и, най-сетне, в България едно земеделско училище специално за младежта се пада на 3,761 кв. км.

Другите видове земеделски училища, низши и сръбни, освен земеделско-домакинските училища, при съществуването на агрономически факултети, не намират оправдание. Съ течение на времето тй се изоставят навсвкжде. В нйкои страни особено полезни сж се оказали зимните земеделски училища. От малките опити, които сж направени в нашата страна, зимните земеделски училища сж дали задоволителни резултати.

Агрономическата помощ на възрастното земеделско население се провежда чрез специално създадени институти. Такива в Германия, Швейцария и Скандинавските страни сж „пътуващите учители по земеделието“; в Италия сж „подвижните земеделски катедри“; в Франция и Белгия сж тъй наречените „професори по агрономия“ и пр. Въвеждането на този институт за пропаганда на знания между възрастното земеделско население в разни страни се е наложило главно при този преход, за който споменах — преходът от натуралното затворено стопанство към производство за развътна. Този институт в Дания е основан от 1860 г., в Италия — от 1870 г., в Франция — от 1879 г., в Белгия — от 1885 г., а у нас — в 1889 г. Тъзи институт в разни страни сж създадени за разрешаването на назрелите нужди. Като специална публична служба, институтът на подвижните земеделски катедри има за задача да въздействува върху селската земеделска маса за въвеждането на нови технически прийоми, нови технически похвати, сортове, култури, раси животни, нови организационни форми и пр., не ще съмнение, съответни на природните и стопански условия на дадения район.

Организационните форми на института на подвижните земеделски катедри сж твърде разнообразни. В Дания, Швеция, Норвегия и Финландия, страни, в които агрономическата помощ на населението е великолепно органи-

зирана, тая помощ е съсредоточена в ржцетъ на свободни обществени организации, каквито сж централните земеделски дружества, кооперациите и тяхните съюзи. Централната държавна власт, в лицето на Министерството на земеделието, субсидира тия организации и чрез свои специалисти инспектори контролира и направлява тяхната дейност с оглед да проведе система и планомерност в прокарването на мероприятията. Пръко държавата в тия страни, както виждате, не урежда агрономическата помощ на населението. В Дания, напр., Министерството на земеделието има всичко на всичко 8 души: 1 директор, 1 негов помощник, 1 секретар и 5 души така наречени, канцеларски сътрудници. За завеждането на експорта и импорта в страната има 40 души чиновници, от които трима директори, 6 завеждащи отдели, 8 помощници на завеждащите отдели, 8 секретари, 15 канцеларски сътрудници. Освен това Министерството на земеделието има 13 щатни консуленти.

Обединеното датско земеделско дружество има 264 души специалисти; централното земеделско дружество на така наречените дребни земеделци има 25 души специалисти; районните обединения по коневъдството имат 5 души специалисти и контролните съюзи по скотовъдството имат 889 души специалисти, или всичко 1,196 души персонал по земеделието и клоновете му. Такава горе-долу, може да се каже, е и организацията на агрономическата помощ на възрастното население в Англия и Ирландия. Малко по друг характер има организацията на агрономическата помощ на възрастното население в Североамериканските щати. И тук, може да се каже, тази помощ е свързана с свободните организации на фермерите. Самата служба се урежда и ръководи от университетите и по-специално от тяхните агрикултурни колежи. Последните сключват договори с населението, с неговите фермерни организации, които съдържат известни задължения за тия организации по избора и назначението на персонала, разходите на получаваните от държавата суми по работата на специалистите и пр.

Никое лице не може да бъде назначено на агрономическа служба в организацията, които получават щатни и федерални субсидии, ако предварително не е добило съгласието на съответните агрикултурни колежи на университетите. Вън от това агрикултурните колежи чрез специални професори за пропаганда, сж изключително в услуга на населението.

Свършено на други начала е организирана агрономическата служба в Франция. Тук тя може да се каже, е изключително в ржцетъ на държавата. На сжщитъ тия начала тази служба е организирана и в Белгия. Но докато в Белгия е свързана тсно с организацията на земеделското население и на тях крени своята дейност, в Франция тя не е свързана с тзи дружества и заради това, докато в Белгия сж постигнати блъстящи резултати в кжсо време, в Франция тия резултати не сж особено задоволителни.

У нас агрономическата помощ по редица причини е в ржцетъ на държавата, главно поради обстоятелството, че частната инициатива у нас е слаба, незрела и едва се заражда. При нейното организиране сж прокарани нколко принципа: първо, тая помощ на населението да бъде близко до самото население, второ, да се дава по възможност, отъ подготвен, квалифициран персонал, трето, да бъде по възможност ефикасна, и най-сетне да бъде по възможност евтина за страната. За да не се превърне, обаче, в бюрократически институт, необходимо е агрономическата помощ у нас да бъде свързана с свободните организации на заинтересованото население, културни дружества, съюзи и отделни кооперативни организации — отъ тях да не зависи, но и безъ тях да не може.

В началото на своето развитие, на своята работа институтът на подвижните земеделски катедри, институтът за пропаганда на знания между възрастното земеделско население се стреми преди всичко да пропагандира себе си. Той се спира обикновено на нща, които сж от значение за голмата маса стопани в дадения район, в дадена област. Липсват, напр., плугове. Институтът на подвижните земеделски катедри, районните агрономи специалисти си поставят за целъ да пропагандират замъняването на ралото с плуга; срщат се известни болести и неприятели по културните растения — организира се борбата с тях и пр.

По-късно, обаче, агрономът идва лице с лице с нуждите на група стопанства, типично такива или на отделни стопански единици. Неговата работа по необходи-

мостъ става по-конкретна и отговорна — агрономическата помощ, ако бихме могли така да се изразя, от повърхността слиза във дълбочините. Тукъ трѣбва, не ще съмнение, за да се постигнатъ резултати, да се работи съ система отъ мѣроприятия, съ крайната целъ за даденитѣ условия да се прокара нова организация на земеделско-стопанскитѣ единици по-подходяща за условията на даденото мѣсто.

Първото условие, за да се получатъ удовлетворителни резултати отъ работата на персонала при подвижнитѣ земеделски катедри, не ще съмнение, освенъ добрия изборъ на лицата, е и задържането на тѣзи лица по-продължително време на едно и сѣщо мѣсто въ единъ и сѣщъ по-организиранъ районъ.

Дѣлото по реорганизирането на земеделското стопанство по своето естество е сложно. То засега както нивата, така и градината, лозето, говедовъдството, птицевъдството, свиневъдството и пр. — цѣлото стопанство. То налага хората, повикани на работа въ случая, да спечелятъ довѣрието на населението къмъ своята работа, да изучатъ добре наличнитѣ условия, съществуващата организация и слабитѣ страни на земеделско-стопанскитѣ единици въ своя районъ и следъ това да очертаятъ пътя на реорганизирането на земеделско-стопанскитѣ единици въ него и най-сетне да установятъ мѣроприятията, чрезъ които ще постигнатъ това реорганизиране, за да получатъ като краенъ резултатъ увеличение дохода на отдѣлния стопанинъ.

Положителни резултати въ случая могатъ да се добиятъ само, когато се работи съ подготвени, школувани лица, когато тѣзи лица се оставятъ на работа по-продължително време въ едни и сѣщи райони, когато тѣ застанатъ въ центъра на цѣлата работа по организиране земеделскитѣ стопанства въ даденъ районъ, най-сетне, когато се усвои и приемственостъ въ прокарването на единъ изработенъ планъ.

Постоянното мѣстене на хората, назначаването на отговорна работа млади и неопитни, непрекарали още своя стажъ, сили, излага института и не дава възможностъ да се получатъ удовлетворителни резултати отъ работата на специалиститѣ.

Подвижнитѣ земеделски катедри оправдаватъ своето назначение, когато тѣхната дейностъ може да бѣде подпомогната било съ сръдства отъ бюджета прѣко, било отъ така нареченитѣ помощни, спомагателни институти, каквито сѣ, напр., заводитѣ за добитѣкъ, депата за такъвъ, разсадницитѣ, сѣмопроизводителитѣ стопанства и т. н. Тѣзи спомагателни институти могатъ да улеснятъ работата на подвижнитѣ земеделски катедри, на агрономитѣ, на специалиститѣ, когато тѣ не работятъ изолирано, откъснато за себе си, но когато тѣмъ ще бѣде опредѣлено подходяще мѣсто въ общата система на мѣроприятията за засилване на земеделското производство въ даденъ районъ.

Безсмислено е отглеждането на сименталски добитѣкъ въ единъ заводъ, ако приплодитѣ не ще се пласиратъ въ неговия районъ. Съвсѣмъ неразумно е производството на сортови семена, ако този материалъ не е предназначенъ за района на сѣмопроизводното стопанство и за райони съ подходящи условия и пр. и пр.

Въ нашата дребно-земеделска страна при общото ниско културно ниво на населението, организирането на такива земеделски стопанства за смѣтка на държавата е наложително и необходимо. Въ други страни такива сѣмопроизводни стопанства, такива заводи за добитѣкъ, отчасти, ако щете, такива разсадници, се организиратъ отъ частни лица или акционерни предприятия. Въ това отношение, подъ контрола на държавата, на работа у насъ трѣбва да бѣде впрегната частната инициатива.

Най-сетне, всички тия мѣроприятия могатъ да дадатъ резултати, когато самото население бѣде увлѣчено въ работа, и когато то отчасти поеме върху си дѣлото за подобрене на земеделското стопанство въ даденъ районъ. Това се постига чрезъ извикване на работа и системно ръководство на колективната частна инициатива въ видъ на най-разнообразни културно-земеделски организации, кооперативни дружества и т. н. Кооперацията трѣбва да бѣде увлѣчена въ работа чрезъ една ясно опредѣлена ръководна идея, като се проведе принципътъ за подпомагане на кооперативнитѣ предприятия, при условие, че самата кооперация ще ангажира свои материални сръдства въ опредѣлени предприятия. Частната инициатива, единична и колективна, не бива по никакъ начинъ да бѣде подпомагана по начинъ такъвъ, че винаги тя да счита, че държавата е длъжна да ѝ се притича на помощъ.

Преди да завърша, азъ ще искамъ да спра за малко поне вашето внимание още и върху нѣкои други мѣроприятия, които сѣ намѣрили и намиратъ мѣсто въ бюджетитѣ на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти. Това сѣ, на първо мѣсто, въпроситѣ за опазване на културнитѣ растения, и домашнитѣ животни отъ болести и неприятели, въпросътъ за водитѣ, отчасти и въпросътъ за горитѣ.

Ежегоднитѣ загуби отъ болести и неприятели по културнитѣ растения въ нашата страна, споредъ пресметанията на проф. Атанасовъ, възлизатъ отъ 5 до 7½ милиарда лева. У насъ, общо взето, може да се каже, малко е направено за организиране системна борба съ болеститѣ и неприятелитѣ. Въпросътъ чака своето разрешение, първо, чрезъ подготовка на специалистъ по приложна ентомология и второ, съ прокарване на специаленъ законъ за защита на растенията отъ болести и неприятели, чрезъ който да бѣде увлѣчено въ работа самото население, частната инициатива. Изработката на такъвъ единъ законъ, както и подготовката на единъ такъвъ специалистъ е извънредно наложително.

Специално борбата съ болеститѣ и эпизоотитѣ по домашнитѣ животни, може да се каже, се разреши удовлетворително съ закона за санитарно-ветеринарната служба у насъ. Съ специалнитѣ фондове, съ които се разполага, санитарно-ветеринарната служба у насъ сравнително се подобри.

Мелиорирането на земята, корегирането на рѣкитѣ, изсушаването на блатата, както ви е известно, у насъ се намиратъ изключително въ ръцетѣ на държавата. Нейната инициатива въ това отношение, обаче, е ограничена съ липсата на материални сръдства и съ сравнително малкото проучвания, които сѣ направени досега. Първото нѣщо, което има да се направи тукъ, то е да се продължатъ, да се засилитъ тия проучвания, защото безъ такива специални проучвания, не може да се пристѣпнѣ къмъ извършване на амелиоративни работи, които изискватъ специални съоръжения, които струватъ стотици милиони.

За разрешението на голѣмата проблема за напояването на нашата страна, специално на засушливитѣ области, тамъ, дето това е възможно, не ще съмнение, държавата трѣбва да тури на разположение своитѣ сръдства. Когато, обаче, държавата не може да тури на разположение такива сръдства, твърде естествено е, налага се привличането на чужди капитали и на второ мѣсто, привличането на сръдства на самото заинтересовано население, което въ известни случаи може да отиде насреща на инициативата на държавата.

Въ работа по залесяването на нашата страна, по укрепяването на голитѣ и поройнитѣ области, трѣбва да бѣде увлѣчено самото население; държавата сама съ бюджетнитѣ си сръдства не може да се справи съ тази трудна задача. Така е разрешаванъ въпросътъ и въ другитѣ страни, така може да бѣде той разрешенъ сполучливо и у насъ. Необходимо е културно въздействие, просвѣта по всевъзможни начини. Само по този пътъ може да се постигне нѣщо по въпроса за залесяването на нашата страна и укрепяването на пороищата.

Ето набързо мѣроприятията, които намиратъ мѣсто въ бюджета на Министерството на земедѣлието и моето мнение по тѣхната постановка и организиране.

Въ страни като нашата, въ които упадѣкътъ на земедѣлието влѣче следъ себе си, ако бихме могли така да се изразя, общъ упадѣкъ на благосъстоянието на населението, съвременната държава не пренебрегва интереситѣ на земедѣлието, на земеделското население. Нѣщо повече, тѣзи страни поставятъ въ центъра на своитѣ мѣроприятия грижитѣ за засилване на земеделското производство.

Какви великолепни и какви назидателни примѣри имаме въ това отношение съ Дания, Белгия, Швеция, Финландия, Германия, Чехославия, Италия, и най-сетне Североамериканскитѣ щати.

Бюджетътъ на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти си поставя за задача съ течение на времето да улесни разрешението на проблемата за увеличаване доходността на нашето земеделско стопанство. Ние не бива и не можемъ да откажемъ исканитѣ за тази целъ сръдства. Трѣбва да ги гласуваме, може би, само съ едно пожелание, тия сръдства да бѣдатъ оползотворени, колкото се може най-рационално.

Въ тежката атмосфера и тежкитѣ условия за работа у насъ, азъ бихъ казалъ, отрицанието малко ще помогне на творческото дѣло.

Въпросътъ въ известна смисълъ е надпартиенъ, всички имаме дълга еднакво да допринесемъ за неговото сполучливо разрешение. Партийнитѣ словопрения нека намѣрятъ

мъсто въ друга област. Даденият за засилване земеделското производство средство, можете да бъдете уверени, ще бъдат върнати стократно. Нека да ги гласуваме с убеждението, че действително ние ще можем да дочакаме по-добри дни за нашата страна. (Продължителни ръкопляскания от сговористите)

Председателстваващ А. Христов: Има думата народният представител г. Сотиръ Яневъ.

(Председателското място се заема от председателя)

С. Яневъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Заклучителните думи на преждеговорившия ораторъ, г. Молловъ, ми даватъ поводъ да започна съ неговото пожелание и съ тази обща идея, която движи всички тукъ оратори, които вземаха думата по бюджета на Министерството на земеделието. И азъ смѣтамъ, че ние, изхождайки било отъ оппозиционните групи, или пъкъ отъ правителственото болшинство, имаме длъжностъ да поставимъ въпроса за аграрната политика на държавата на една подобаваща висота и да дадемъ осветления, които ще иматъ за целъ да внесатъ яснота въ тия общи и важни стопански въпроси, ще постигнатъ тая важна задача, да направятъ една обективна критика на политиката, която се следва и евентуално да поправятъ ония пропуски, които тая политика е отбелязала досега.

Бюджетътъ на Министерството на земеделието поставя, несъмнено, на вниманието на народното представителство много въпроси. Това министерство обхваща единъ важенъ браншъ на общата ни стопанска политика. И тъй като нашето национално стопанство включва не само стопанските въпроси, които се свързватъ съ индустрията, а, напротивъ, това сѫ въпроси, които иматъ връзка съ нашето земеделие, заради това и тия въпроси на нашата аграрна политика не могатъ да не се поставятъ въ зависимостъ отъ общите въпроси на нашето национално стопанство. И това не е само у насъ, но и навсякъде, въ всички европейски държави, всички, които стоятъ на гледищата на националното стопанство, взематъ едно отношение не само къмъ проблемите, които поставя индустрията, но взематъ отношение и къмъ проблемите, които поставя изобщо земеделието. Основната идея, следователно, въ разискванията на всички тия въпроси, е идеята за националното стопанство. Върховниятъ интересъ на народъ и държава е да има едно стабилизирано национално стопанство. И, ако интересътъ къмъ националното стопанство, доколкото тоя интересъ се простира върху проблемите на индустрията и върху проблемите на земеделието, е по-силенъ, то се дължи на една специфична причина следъ войната. То е, че както индустрията, така сѫщо и земеделието се намиратъ въ криза. Кризата въ индустриалния животъ — това е комплексъ отъ въпроси, които нѣматъ място при специалното разглеждане на аграрната политика. Кризата въ земеделското стопанство, изобщо аграрната криза — това е единъ специаленъ интересъ, който може да бъде привлеченъ като съображение въ преценката на аграрната политика на нашата държава.

Несъмнено е, г. г. народни представители, че националното стопанство се нуждае отъ едно правилно кръвообращение, ако подъ тая дума разбираме единъ правилно стопански функциониращъ организъмъ, и тъй както това е необходимо за индустрията, необходимо е и за земеделието. Започвайки съ разискванията върху аграрната политика, ние ще трѣбва да имаме високото съзнание, че тия разисквания засѣгатъ единъ важенъ въпросъ, отъ правилното разрешение на който сѫ заинтересовани всички обществени класи; следователно, трѣбва да бъде манифестирана добрата воля, доброто намѣрение да се допринесе за изяснението му. Но за обяснение на гледището, което ние застъпваме, представяйки социалдемократическата парламентарна група, азъ искамъ да добавя, че, по наше разбиране, аграрната политика е сѫщевременно една голѣма частъ отъ общата социална политика, е единъ голѣмъ късъ социална политика, и, следователно, нашите отношения къмъ аграрните проблеми сѫ отношения къмъ една политика, близка до нашата, близка до социалната политика изобщо. На Западъ социалистическите партии, които иматъ по-силно и по-голѣмо влияние върху стопанските и политически мѣроприятия на държавата, даватъ паролата за една конструктивна аграрна политика. Обръщамъ вашето просвѣтено внимание върху този фактъ, за да престанатъ спекулитъ и неоснователните приказки, неоснователните обвинения, че социалдемократическата концепция за стопанската и държавна политика е една концепция на разрушението. Това не отговаря на истината. Наопаки, тази аграрна политика, която се следва въ чужбина отъ социалната демокрация и която

ние се опитваме да кредитираме у насъ, да я провеждаме дори, колкото и да сѫ скромни нашите сили, тази политика у насъ сѫщо така не може, по нашъ възгледъ, да не бъде конструктивна аграрна политика. Тая наша аграрна политика, г. г. народни представители, трѣси да създаде база на примирение между два важни стопански интереси: между интереса на консоматорите и тоя на производителите. Върху тази база на примирение на казаните два главни стопански интереси се опредѣля и отношението, което ние вземаме къмъ проблемите на земеделското стопанство, къмъ аграрната политика изобщо.

Що собствено се цели съ нея? Целите на тази политика не могатъ да бъдатъ други, освенъ засилване на производството, подобрене на качествостта му, стандарзация, типизиране на продуктите, за задоволяване нуждите на вътрешния пазаръ, за повишение на износа. Защото съ засиленото земеделско производство се задоволяватъ голѣмите нужди на консоматорите, на широките народни маси. Следователно, съвсемъ не е безразлично за насъ, земеделското производство въ една страна, и специално въ нашата, дали е достатъчно или не, за да се не явява една остра криза въ прехраната на населението. За насъ е отъ грамадно значение скѣпотията на продуктите, защото, ако имаме изобилно и доброкачествено производство, несъмнено, ние ще имаме по-евтини стоки, достъпни за консоматорите, а за насъ това е едно много важно съображение.

Но това, което е характерно, г. г. народни представители, при изясняване на тѣзи въпроси, за тѣхното правилно разрешение, то е единъ принципъ, който ще трѣбва да бъде подчертанъ, а именно, че съгласуването интересите на едната стопанска група съ другата, не може да се извърши само по себе си; напротивъ, необходима е, нужна е интервенцията на държавата. И тукъ заслужава да се отбележи като важенъ етапъ въ стопанската политика въ Европа следъ войните намѣсата на държавата въ всички стопански въпроси: намѣса на държавата въ подпомагане на частното стопанство, въ подпомагане на стопански браншове за тѣхното развитие, намѣса — въ разрѣзъ и въ противоречие съ старите възгледи на английската икономическа школа, споредъ която държавата не бива да се интересува прѣко отъ стопанските въпроси. Следъ войната държавата нѣма за целъ да поддържа само единъ правенъ политически редъ, тя нѣма само едни външни отношения на базата на общата политика; напротивъ, държавната политика си поставя, въ голѣма частъ, чисто стопански задачи.

Г. г. народни представители! Следъ тия общи бележки, азъ поставямъ въпроса: задачата на нашата държавна аграрна политика въ България, съ огледъ на какво се чертае? Несъмнено, задачите на българската аграрна политика се чертаятъ съ огледъ на екстензивността на българското земеделско стопанство. Въ какво се изразява тази екстензивност? Отговарямъ: екстензивното стопанство за себе си е една слаба доходна единица. Закѣснѣлостта и немодерността на българското земеделско стопанство има и единъ другъ резултатъ; той е слабата му продукция за задоволяване нуждите на вътрешния пазаръ, за задоволяване нуждите на външния пазаръ. И ако трѣбва да се посочатъ статистически данни, безъ да се повтарятъ тия, които бѣха изнесени отъ уважаемите оратори преди мене, които вземаха думата по сѣщия бюджетъ, бихъ могълъ да посоча само нѣколко данни, отъ които да се види, че наистина доходността на българското земеделие въ последните години е една доходностъ, която се понижава — признакъ, че наистина ние сме още въ фазата на екстензивното земеделско стопанство. Тѣй, напр., имаме данни за петолѣтието отъ 1906 до 1910 г., за обработваемата площъ, които г. Долински, преподавателъ въ Търговската академия въ Варна, въ една статия въ „Списанието на Икономическото дружество“ ни даде презъ 1928 г. Обработваемата площъ, сѣдно взето за този периодъ е — 3.287.458 хектара съ общъ доходъ 622.185.118 златни лева. За периода 1911 до 1915 г. — друго едно петогодие — обработваемата площъ се увеличава на 3.616.147 хектара съ общъ доходъ — 712.274.765 лева златни. За периода 1921 до 1925 г., тази обработваема площъ показва едно намаление на 3.568.846 хектара, а общиятъ доходъ отбелязва още по-чувствително намаление, а именно на 592.848.483 златни лева.

Изводътъ е, че доходността на нашето земеделско стопанство се понижава.

Ако погледнемъ доходността на хектаръ земя въ първите цитирани 5 години, доходността е изчислена на 189-25 златни лева на хектаръ; за периода 1911 г. до 1915 г., значи вторите 5 години, е изчислена на 196-50 златни лева.

през третото петогодие, отъ 1921 до 1925 г., по официалнитъ данни, тази доходност е спаднала отъ 196-50 златни лева на 170. Нѣма нужда да ви посочвамъ въ индекси тоя упадъкъ на дохода въ земледѣлското ни стопанство. На всѣки случай, изводитъ, които бихме могли да направимъ, безъ да сбъркаме, сж, че намалението доходността на земледѣлското стопанство е едно намаление на доходитъ на нашето активно и общо земледѣлско население; че това намаление има отражение върху намаление производството изобщо, или по-право, то означава намаление на производството изобщо. А намаленото производство докарва влошаване на прехраната, поскупване на живота и, най-важното, което засѣга цѣлостно държавнитъ интереси, е намаляване и на нашия износъ. Безъ да ви цитирамъ, г. г. народни представители, какъ се движи нашиятъ износъ отъ 1921 г. до 1928 г., за да не ви отекавамъ, азъ ще ви отбележа факта, че нашиятъ износъ не показва една задоволителна стабилност и че въ последнитъ години, отъ 1925 г., когато е стигналъ на 5.642.500.000 л. — това е най-високата точка на износа до 1925 г. — имаме на 1927 г. износъ 6.627.145.000 л. — сжщо така едно увеличение — за да спадне презъ 1928 година на 6.232.601.000 лева. Пасивниятъ търговски баланс, който е едно отражение на тия общи цифри за износа, както знаете, на 1925 г., е билъ 1.185.528.000 л.; на 1926 г. става активенъ съ 19.464.028 л.; на 1927 г. е сжщо така активенъ съ 510.541.446 л., а на 1928 г., значи, миналата година, той е пасивенъ съ 812.958.925 л. Следователно, пасивността на нашия търговски баланс показва, че нашето земледѣлско стопанство не е въ пълненъ редъ, че то ни поставя предъ едни голѣми въпроси, разрешението на които не търпи никаква суета, разрешението на които е една належаща необходимост.

Но ние не бихме могли да се справимъ конкретно съ причинитъ, ако следваме общитъ тия цифри, ако не навлѣземъ въ детайлитъ на въпроса. И наистина, издирване причинитъ за общото неблагоприятно състояние на нашето земедѣлие, което се доближава до една застрашителна стопанска криза, е предметъ на обсъждане, предметъ на дискусии, не само въ Камарата, но така сжщо и вънъ, въ икономическитъ и други сдружавания, които се интересуватъ отъ стопански въпроси. Прави ми впечатление едно резюме отъ реферата на г. Кашевъ въ Икономическото дружество, който е свелъ тия причини къмъ нѣколко точки. Той отдава упадъка на нашето земедѣлие на природни стихии, на изхабяния инвентаръ и недоимъкъ на добитъкъ, на кредитнитъ условия, които се твърде мѣняятъ и не сж стабилни и, главно, на станалитъ промѣни въ пазара. Азъ приемамъ, че тия причини сж почти изчерпателни. Въпросътъ, който се налага на насъ, като народни представители, занимаващи се съ бюджетопроекта на Министерството на земедѣлието, преценявайки общитъ въпроси на земедѣлската ни политика, е този: да видимъ доколко бюджетопроектътъ на Министерството на земедѣлието отразява правилно системата, срѣдствата, целитъ на нашата държавна аграрна политика.

Г. г. народни представители! Азъ казахъ още въ самото начало, че аграрната политика на държавата, която се репрезентира тукъ отъ Министерството на земедѣлието, респективно отъ уважаемия министъръ на земедѣлието, не може да бѣде осъждана, не може да бѣде преценявана изолирано отъ общата стопанска политика на държавата. Но като приемаме, че тази аграрна политика има тѣсна връзка съ общата стопанска политика на държавата, явява се единъ въпросъ: дали Министерството на земедѣлието е именно оная институция, която сама, независима, безъ връзка съ другитъ стопански фактори въ страната и безъ връзка съ стопанската политика на другитъ ресори на управлението, може да чертае тая политика, и нѣма ли рискъ, нѣма ли опасностъ, тая политика, провеждана, направлявана само отъ това министерство, да попадне въ грѣшки, да попадне въ заблудения, които да струватъ много държавни срѣдства? По моя преценка, несъмнено е, че аграрната ни политика трѣбва да се движи въ едни по-широки рамки, отколкото могатъ да бѣдатъ задачитъ, които си поставя едно министерство — Министерството на земедѣлието. Защото, очевидно е, всички, които боравятъ съ стопански въпроси, знаятъ, че аграрнитъ проблеми, че състоянието на нашето земедѣлие, че всичкитъ инициативи, които засѣгатъ българското земедѣлско стопанство, сж подчинени на едни специални аграрни закони; че се налага едно аграрно законодателство, което да е дѣло не само на едно министерство, но да е дѣло на Парламента, отразявайки тоя Парламентъ всички стопански интереси, опитвайки да съгласува тия стопански интереси. Явно е,

прочее, че по-правдоподобна е тезата, какво политиката на Министерството на земедѣлието трѣбва да бѣде директно съгласувана съ общата стопанска политика на държавата. И затуй, ако при разискванията на бюджетопроекта ще има хора да критикуватъ г. министъра на земедѣлието, ако се посочватъ действителни пропуски и голѣми дефекти въ неговата политика, азъ смѣтамъ, че една отъ причинитъ за това състояние и за това гледане къмъ тия въпроси е именно тази, че нашата аграрна политика не е подчинена на единъ общъ стопански планъ, за който много пжти тукъ е ставало дума и който се налага съ една желѣзна необходимост.

Не само това, г. г. народни представители, но, бидейки самостоятеленъ бранитъ, земедѣлската политика на държавата изисква единъ земедѣлски стопански планъ, който трѣбва да бѣде дѣло на агрономическата компетентностъ, на национално-икономическата мисль, на едно разумно опитно дѣло на земедѣлскитъ стопански и обществени организации. Вие знаете, че съ тая именно задача трѣбваше да бѣде натоваренъ съществуващиятъ по законъ върховенъ земедѣлски съветъ, който съществува на книга, но който не е въ своята роля. Имамъ специално узаконено положение за земедѣлски камари, чиято задача е именно тая — да обсъждатъ тия въпроси, да ги решаватъ правилно, да улесняватъ по тоя начинъ Министерството на земедѣлието, но и тѣ не сж конституирани. Министерството на земедѣлието, отъ изпълнителенъ органъ на българската аграрна политика, се е превърналъ въ единъ институтъ централизиращъ всички инициативи, разрешаващъ ги по свой начинъ, по свое разбиране и — за голѣмо съжаление, единъ фактъ, който никой нѣма да оспори — разрешаващъ ги често пжти въ разрѣзъ, въ конфликтъ съ онѣзи агрономически организации, съ онѣзи стопански организации, които би трѣбвало да сътрудничатъ на дѣлото на министерството, и чиято компетентностъ трѣбва да бѣде използвана.

Но често пжти въ защита на тая политика на Министерството на земедѣлието се казва, че агрономитъ повече теоритизиратъ, книжно расъждаватъ и не могатъ да се проникнатъ отъ онѣзи практически мѣроприятия, на които сж се посветили практицитъ.

Г. г. народни представители! Несъмнено, всѣка една професия има своитъ увлѣчения, своитъ кусури, но за мене е повече отъ ясно, че една разумна аграрна политика не може да бѣде проведена съ такива дълбоки конфликти, каквито се очертаватъ между Министерството на земедѣлието и агрономството изобщо. Около тоя въпросъ, какъ трѣбва да се провежда аграрната политика, дали еволюционно или революционно, споредъ израза на единъ агрономъ, защитаващъ политиката на г. министъръ Христова (азъ имамъ предъ видъ статията помѣстена въ в. „Слово“, бр. 241), наистина има едно недоразумение, което заслужава да бѣде отбелязано и пояснено. Официалнитъ проводници на тая политика, която се слѣдва отъ Министерството на земедѣлието, искатъ да представятъ различията въ дветъ методи като конфликтъ между рутината и смѣлото действие, между инициативата, настойчивото действие и пасивността, която се подчинява на условията.

Г. г. народни представители! Азъ зная едно — че въ политиката на Министерството на земедѣлието има наистина едни замашки, които не могатъ да получатъ одобрение и отъ страна на тия, които сж настроени най-революционно и които сж наклонни да форсиратъ икономическото и политическото развитие. Грѣшка е, въ всѣки случай, да се мисли, че стопанската политика може да бѣде форсирана съ мѣроприятия отъ характера на онѣзи, които предприема Министерството на земедѣлието.

Ако бихме желали да вземемъ единъ примѣръ за това, бихме си послужили съ примѣра, който имаме въ Русия. Въ Русия сжщо така имаше една революционна аграрна политика. Въ що се изрази тя? Тя се изрази преди всичко въ една революционна, социална реконструкция на земята, т. е. въ едно революционизиране на владението, на собствеността, и благодарение на тая социална реконструкция на земята, всичкитъ добри инициативи, които и днесъ виждаме да се поддържатъ и подемаатъ отъ агрономитъ въ Русия, не даватъ задоволителни резултати.

Въ нашия случай, безспорно, не се касае за една социална реконструкция, която да се извърши чрезъ революционни срѣдства. Касае се за една техническа реконструкция, на която привърженикъ се явява уважаемиятъ г. министъръ на земедѣлието, т. е. той иска, доколкото разбирамъ, технически да реконструира нашето закѣснѣло земедѣлско

стопанство, иска да го модернизира, да вкара въ него машини, да го направи модерно. И тук — по мнението на някои агрономи, които стоят на гледището на политиката на Министерството на земледелието — нищо друго не ни спасява, освен енергичното, смелото, настоятелното действие, което носи име: система на принуда, една нарядна система въ пласментите на земледелските орждия и машини.

Тази нарядна система, г. г. народни представители — задължителното вкарване на машини въ нашето земледелско стопанство — е осъждана на неуспехъ. Като не желая да затъвамъ въ подробности по отделни случаи, ще отмина тоя фактъ, безъ да цитирамъ много примѣри. Обаче едно остава безспорно, че политиката на тая нарядна система — по заповѣдъ да бждатъ пласирани еди кѣде си толкова плугове, толкова редосѣялки и т. н. — е една политика, която въ края на краищата, вмѣсто да постигне гонената целъ, да повдигне производителността на земледелското стопанство, ще обремени стопанитѣ съ земледелски орждия и машини, които тѣ не ще умѣятъ и не ще могатъ да турятъ въ работа; и по тоя начинъ, вмѣсто да се принесе услуга, ще се дойде до едно зло, което не можемъ лесно да отстранимъ.

Примѣръ вземамъ отъ нашата околия, кѣдето има най-малко условия за едно по-голямо и въ широкъ мащабъ рационализиране на земледелието; говоря за Дупнишка околия, кѣдето земледелските стопанства сѣ твърде малки, кѣдето нѣма житарство, а има по-интензивни култури. Тамъ сѣщо се опитватъ да вкарватъ земледелски машини, колкото е възможно повече. И какво става? Тия плугове, които стопанитѣ се заставятъ да купуватъ чрезъ сключване на заеми отъ Земледелската банка, следъ като бждатъ купени по тоя начинъ, се носятъ въ желѣзарския магазинъ на Михаилъ Велинъ, продаватъ ги хората на половина цена, и вие ще ги намѣрите на пазара по-евтино, отколкото ги продава Земледелската банка.

М. Мотевъ (д. ср): Това не е вѣрно. Само тамъ се пласиратъ, кѣдето ги искатъ. Насила никѣде не се пласиратъ.

С. Яневъ (с. д): Г. г. народни представители! Въпросътъ за подобрието на българското земледелско стопанство е наистина единъ въпросъ, който не се изчерпва само съ машинитѣ — азъ споменахъ за тѣхъ между другото. Най-сѣщественото е да надникнемъ и да разберемъ какво се прави за организацията на производството и за неговото засилване чрезъ агрономическата помощъ, чрезъ опитното дѣло, чрезъ кредита. Азъ нѣма да отрека, че въ тая областъ се прави нѣщо, че се работи, за да се даде агрономическа помощъ на населението. Това е истина и тѣзи усилия да се упѣтватъ населението сѣ повече отъ похвални. И когато инициативи за тѣхъ има оторе, въпросътъ, какъ да бждатъ тѣ приложени, е единъ въпросъ, които засѣга органитѣ на Министерството на земледелието, респективно агрономствата. Азъ не искамъ да хвърлямъ всичката вина и всичката отговорност върху централнитѣ ръководители на тая политика отъ Министерството на земледелието, когато се натъкваме на известни аномалии въ прилагането на тая политика. Самитѣ агрономи би трѣбвало да иматъ съзнание за това, кое може и кое не може, за това, кое е позволено и кое не е позволено, за това, кое може наистина да бжде полезно и кое си остава само като опитъ, за да се избѣгнатъ излишни разходи и да се пестятъ трудъ. Но и тукъ се говори за една несистемностъ.

Безъ да бжда компетентенъ въ това специално опитно и агрономно дѣло, моето впечатление е, че наистина тая система, която министерството следва, е твърде много критикувана. И азъ, който се мъча да разбера кои сѣ причинитѣ за тая ожесточена критика, която прониква често пѣти и въ нашия печатъ, все пакъ имамъ убеждението, че наистина липсва система и това дава поводъ на много добросѣдствителни хора да негодуватъ, да критикуватъ и да се опитватъ да отричатъ, ако не изцѣло, то въ много важни пунктове политиката на министерството.

Но все пакъ не може да се отрече, че за организацията и за засилването на производството се правятъ известни усилия, че тѣзи усилия не сѣ се още отразили въ съответни статистически данни, за да се почувствува едно наистина засилване на земледелското ни производство. Това е очевидно отъ току-що прочетенитѣ отъ мене данни. Несъмнено, не биха могли въ едно много-скоро време резултатитѣ да бждатъ налице, но все пакъ азъ бихъ желалъ да вѣрвамъ, че всички ония бележки, които се правятъ отъ компетентни хора върху политиката на министра на зем-

леделието, би трѣбвало да бждатъ взети подъ внимание дотолкова, доколкото тѣ сѣ добросѣдствителни и доколкото фактически поясняватъ задачитѣ на тая политика.

Но, г. г. народни представители, освенъ организацията на производството друго важно условие за неговото засилване, безспорно, което сѣщо така заслужава да бжде обсъдено, е и организацията на пазаритѣ на земледелските произведения. Въ тая областъ — организацията на пазаритѣ на земледелските произведения — ние сме почти въ началото на едни опити, които се правятъ отъ Министерството на земледелието. Тѣзи опити сѣ закѣснѣли твърде много за голѣмитѣ нужди, които българското земледелско стопанство има, за голѣмитѣ задачи и за голѣмитѣ цели, които му се поставятъ — да поддържа нашия търговски балансъ и да добие една стопанска производствена стабилизация. И въ тази посока, за организацията на пазаритѣ на земледелските произведения, Министерството на земледелието отдѣля извънредно недостатѣчни грижи.

Повдига се въпросъ за типизация на нашитѣ износни земледелски продукти; говори се за пропаганда въ Европа. По този въпросъ чухме и г. Ради Василевъ, говори и г. професоръ Молловъ. — Чухме много пожелания, които, обаче, макаръ да сѣ минали три пълни години, откакъ шефъ на това министерство е г. министъръ Христовъ, и макаръ да сѣ минали шестъ години откакъ управлява Демократическиятъ сговоръ, не сѣ одѣлгнѣли.

А между това трѣбва да се обърне внимание, че за организация на пазаритѣ и за създаването нови пазари се трѣбва да се посветятъ грижи, ще трѣбва да се превъзмогнатъ онѣзи мъжнотии, които сѣ отбелязани отъ наши и чуждѣ опити. Въ нашата обща политика ние имаме достатѣчно много концентрирани усилия. За нашата външна политика, за нашата вътрешна политика, тѣй или иначе преценявани, прави се нѣщо. Обаче като че ли не се дооценява какво значение има българскитѣ земледелски продукти, които се изнасятъ на европейското тържище, не само да не загубятъ своето мѣсто, което сѣ извоювали въ продължение на дълги години, но и да го разширятъ. А, несъмнено, ние имаме много данни, отъ които се вижда, че наистина сѣществувва една опасностъ за нашата износна търговия, която въ главнитѣ си състави засѣга земледелческитѣ ни произведения. Това се касае еднакво за нашитѣ зърнени култури, това се отнася така сѣщо и до главнитѣ наши износни артикули, какѣвто е тютюнътъ.

Поясни се, че намалянето на износа, което специално се отбелязва отъ нашата статистика, произхожда отъ неурожая на царевницата въ последната година. Но икономиститѣ, които следятъ икономическия животъ на Европа, които ни занимаватъ съ проблемитѣ на международната търговия, идатъ да ни увѣрятъ и въ една друга причина, която е не по-малко важна и която трѣбва да спре вниманието на г. министра; а именно: компетентнитѣ твърдятъ, че ако е намаленъ износътъ на българскитѣ зърнени произведения, това се дължи на конкуренцията, която се прави на нашитѣ зърнени произведения на международния пазаръ. Ако е вѣрно, че нашитѣ зърнени произведения не могатъ да проникнатъ на европейския пазаръ поради конкуренция, ние сме поставени предъ една голѣма опасностъ, предъ една голѣма задача — да поевтинимъ производството, но сѣщевременно да го увеличимъ по количество, и количеството да може да компенсира намалянето на цената на вътрешния пазаръ. Очевидно, това е една много трудна и много сериозна задача.

За голѣмо съжаление. Министерството на земледелието е фиксирано отъ една идея. То смѣта едва ли не за своя единствена задача грижата за нашето зърнено производство. Пшеница № 14, № 16 — не зная кои, колко и какви нумера сѣ, много сѣ, царевницата и пр. — всичко това министерството е поело като една главна своя задача, и сѣ право донѣкъде, защото нашето земледелско стопанство за дълги години ще има като главенъ свой обектъ това зърнено производство.

Но едно е, което трѣбва да се признае: че увеличението на производството на зърненитѣ храни у насъ не е една целъ, която ще се постигне въ продължение на една и две години. Мъжнотитѣ сѣ очевидни, мъжнотитѣ сѣ дори непреодолими, а българското стопанство, българскиятъ търговски балансъ не може да изтърпи, не може да чака едни толкова продължителни усилия, които азъ сѣщо считамъ, че трѣбва да бждатъ продължени. И за-

това тѣ трѣбва да бѣдатъ допълнени съ една грижа, за-сѣгаща и другитѣ браншове на нашия стопански животъ.

Безспорно, въ бюджета на Министерството на земледѣ-лието се предвиждатъ разходи, относящи се не само до нашитѣ зърнени култури. Тамъ има отдѣлъ за гори, тамъ има отдѣлъ за ловъ, рибарство, скотовѣдство и много други нѣща; и, споредъ менъ, земледѣлската политика на министерството ще трѣбва да прецени всички възможности, които се създаватъ отъ отдѣлнитѣ браншове, за да се постигне едно хармонично развиващо се земледѣлско стопанство.

Въ сегашния бюджетопроектъ, обаче, всички усилия сѣ концентрирани главно, да не кажа изключително, въ областта на нашето зърнено производство. Разходитѣ, които предвижда бюджетопроектъ за другитѣ отдѣли, сѣ действително недостатъчни, за да може оттамъ да дойдатъ нови приходи-источници, за да се подсили изобщо земледѣлското стопанство на България.

Г. г. народни представители! Азъ не мога да отида въ голѣми подробности, защото ще имамъ възможностъ и при гласуването на отдѣлнитѣ параграфи да се спра по-конкретно върху цифритѣ, които ни дава бюджетопроектъ. Но вие ще ми позволите, рѣководейки се отъ мисълта за хармонични грижи за всички отрасли въ нашето земледѣлие, да спра вашето просвѣтено внимание върху друга една праздота, която се чувствува както въ бюджетопроекта на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, така сѣщо и въ общата политика на уважаемия г. министъръ Христовъ. Тая типична праздота е тютюневата култура. Тая типична праздота, неотговаряща на положението, което заема този артикулъ — тютюнътъ — ще видите въ политиката на Министерството на земледѣлието и въ бюджета да е извънредно поразителна. Ако вземете да прегледате какви разходи предвижда бюджетътъ за повдигане на нашата тютюнева култура, за засилване на нашето тютюнево производство, вие ще намѣрите въ цѣлия бюджетъ или нищо, или почти нищо. Защото въ бюджета има само единъ параграфъ, който предвижда сръдства за опитното поле въ с. Рила. Всичко друго е концентрирано въ други стопански области. Азъ не зная за какво, дали защото г. министърътъ не е въ контактъ съ тютюнопроизводителскитѣ околии, да въ продължение на три години не намѣри време да отдѣли малко грижи за този важенъ стопански отрасълъ, дали причината е лична или пъкъ причината е въ оазиса едностранчивостъ, която се провежда по неговия браншъ, Министерството на земледѣлието. Но фактъ е единъ, че относно тютюна въ политиката на Министерството на земледѣлието досега нѣма зарегистриранъ абсолютно никакъвъ активъ.

Г. г. народни представители! А така ли трѣбва да бѣде? За да видимъ какво значение има тютюневата култура и изобщо тютюнопроизводството у насъ за нашето общо национално стопанство, за да разберемъ важноста на този артикулъ, достатъчно е да се позовемъ на нѣколко цифри, на нѣколко статистически данни.

Преди всичко, тютюнопроизводството — ще ми позволите това отклонение, защото то е доста важно, и смѣтамъ, че мнозина отъ г. г. народнитѣ представители, които не слѣдятъ отблизо тѣзи специални въпроси, ще разбератъ значението му и трѣбва да го разбератъ — та казвамъ, тютюнопроизводството у насъ дава поминѣкъ на близо $\frac{1}{2}$ милионъ души земледѣлско население; тютюнътъ дава поминѣкъ на около 30.000 души работници, ангажирани въ манипулацията на тютюна. Следователно, ако би било само това — че сѣ ангажирани интереситѣ на $\frac{1}{2}$ милионъ души граждани на тая страна — само то би било достатъчно, за да се отдѣли малко повече грижа, малко повече внимание за тютюнопроизводството.

Но, г. г. народни представители, отъ тютюневата култура ние знаемъ, че се крепи и нашиятъ търговски балансъ — второ съображение. Трето съображение е това, че тютюневата търговия привлича у насъ чужда валута, която допринѣ за стабилизацията на нашата монета. Обаче тютюневата култура и търговията съ тютюнъ въ последно време се намиратъ въ упадѣкъ. И това е още по-страшно, това е още по-голѣмата причина, която кара насъ, народнитѣ представители, да обърнемъ вниманието на Министерството на земледѣлието върху важноста на този въпросъ и да го подтикнемъ къмъ мѣроприятия, които ще спратъ този упадѣкъ.

Г. г. народни представители! Преди всичко ние имаме намаление броя на тютюневитѣ стопанства. Отъ 1921 г. насамъ — значи, въ последнитѣ 10 години, които ще

трѣбва да вземемъ като огледало за разбирането на положението — вие ще намѣрите следнитѣ данни за тютюновитѣ стопанства въ България. Въ 1921 г. ние имаме 77.323 тютюневи стопанства, въ 1922 г. тѣ ставатъ 107.808, въ 1923 г. — 199.733, въ 1924 г. — 181.184, въ 1925 г., рекордна година — 196.278. Следъ 1923 г. започва упадѣкътъ, намаляването броятъ на тѣзи стопанства. Така, на 1926 г. тѣ падатъ на 132.107, значи, съ 50 и нѣколко хиляди помалко; въ 1927 г. падатъ още повече — на 86.309; въ 1928 г. споредъ предварителнитѣ сведения тѣ стигатъ едва 80.000. Азъ смѣтамъ, че това е едно много важно указание.

Г. г. народни представители! Падатъ сѣщо така и количеството на декаритѣ, засѣти съ тютюнъ. Значи, падатъ не само стопанствата въ тѣхнитѣ абсолютни числа, но пада и количеството на декаритѣ, засѣти съ тютюнъ. Докато въ 1924 г. е имало 513.920 декара засѣти съ тютюнъ, за реколта 1926 г. тѣ намаляватъ на 315.450 декара; за реколта 1927 г. намаляватъ на 241.270 декара, а за реколта 1928 г. падатъ на 214.600 декара. Значи, отъ реколта 1926 г. до реколта 1928 г. декаритѣ засѣти съ тютюнъ се намаляватъ съ $\frac{1}{3}$.

Падатъ и количествата на произведенитѣ тютюни за сѣщитѣ години. Така отъ реколта 1923 г. сѣ били произведени 53.955.700 кгр. тютюнъ; при реколта 1924 г. тѣ падатъ на 49.191.400 кгр.; реколта 1925 г. падатъ на 39.968.700 кгр.; реколта 1926 г. падатъ на 27.189.100 кгр.; реколта 1927 г. падатъ на 21.695.100 кгр. и за реколта 1928 г. производството достига едва 17.000.000 кгр.

И. Куртевъ (нац. л): Това се дължеше на сушата.

С. Яневъ (с. д): Разбирамъ влиянието на суша, обаче когато намалението крѣгло отъ 39.000.000 стига 17.000.000 кгр., не може да го обясните само съ сушата, защото виждате, че и засѣтото пространство съ тютюнъ е намалѣло.

И. Куртевъ (нац. л): Азъ казвамъ, че между другото и сушата е причина.

Министъръ Д. Христовъ: Полскитѣ тютюни изчезнаха, вие го знаете много добре.

С. Яневъ (с. д): Г. г. народни представители! Ако потърсимъ отражението на този упадѣкъ на тютюневата култура у насъ въ нашия износъ, ние ще констатираме сѣщо така едно кресчендо падане и на износа на тютюна. Отъ 1925 г. насамъ износътъ на тютюна е сѣщо така въ упадѣкъ. Така въ 1925 г. той е билъ за 2.329.022.621 л., или 41·3% отъ общия ни износъ; въ 1926 г. той пада на 2.600.531.171 л.; или 36·7%; въ 1927 г. той намалява на 2.100.601.111 л., или 31·55% отъ общия ни износъ; въ 1928 г. той показва едно незначително покачване на 2.243.643.442 л. поради посѣпването на ценитѣ, обаче процентътъ отъ общия износъ пада на 27·79%. Следователно, и тукъ вие виждате, че намалението на износа е една тенденция, значи има относително намаление на износа, и по този начинъ резултатитѣ отъ общото намаление не могатъ да не се отразятъ върху нашия общъ стопански животъ и специално върху нашия търговски балансъ.

Г. г. народни представители! Когато този артикулъ тютюнътъ, представлява 27—28% отъ общия износъ на България за последната година — и азъ смѣтамъ, че ще бѣде нормално, ако представлява поне 30% отъ общия износъ — и когато ние се натѣкваме на единъ упадѣкъ въ този износъ, азъ мисля, че нито Министерството на земледѣлието, както и всички ония стопански фактори, отъ които зависи изобщо разрешението на тия въпроси, не могатъ да останатъ спокойни, не могатъ да не взематъ грижа, та да се направи нѣщо за възстановяване тютюневата култура, за да заеме тя мѣстото, което заемаше въ нашия стопански животъ и въ нашия износъ.

Г. г. народни представители! Тютюневата култура у насъ като една интензивна култура, за която се изискватъ по-специални грижи, несъмнено страда, както и всички други култури, отъ много независящи отъ човѣка затруднения. И за неа е отъ значение сушата, отъ значение е доброта или лошата климатическа година, отъ значение сѣ, обаче, и много други фактори, които трѣбва да бѣдатъ заслужено преценени. Но несъмнено комплексътъ отъ въпроси, които съставляватъ така наречената тютюнева политика, сѣ отъ такъвъ характеръ, че безъ да вникнемъ въ тѣхъ, ние не бихме могли да се доберемъ до правилното имъ разрешение.

Очевидно е, г. г. народни представители, имаме всичко основание да говорим за една тютюнева политика на държавата, и тая тютюнева политика трябва да я поставим във едно отношение към общата ни стопанска и земеделска политика, щом като тютюнът има такова голямо значение за нашия износ, щом дава поминък на половин милион души производители и тютюневи работници.

Е добре, кои сж и кои трябва да бъдат онзи задачи, които има да разреши тютюневата политика на държавата, за която въ бюджетопроекта на Министерството на земеделието има твърде малко и, по моята преценка, това е един голям пропуск въ общата политика на Министерството на земеделието?

Министър Д. Христов: Г. Янев! Вие сте прави въ това, което казвате, напълно съм съгласен. Но ако въ бюджетопроекта няма предвидени кредити, то се дължи на следните съображения: първо, защото ще внесе въ Народното събрание специален законопроект за насърчение на тютюневата култура, а също и за насърчение на експорта ѝ и, второ, защото въ този специален закон ще бъдат предвидени всички необходими мерки за подобрене на тютюневата култура, между които се предвижда и учредяването въ скоро време на пет опитни полета за тютюн. Иначе съм напълно съгласен съ това, което казвате.

С. Янев (с. д): Г. г. народни представители! Обяснението на г. министъра — вие го чухте — е, че ще бъдат устроени пет опитни полета за тютюневата култура, едно, и, второ, че се готви законопроект за учредяване на един специален институт за насърчение на производството и износа на тютюна. Върху тия въпроси и върху този институт ще имам случая по-късно да кажа няколко думи.

Г. г. народни представители! Грижата за засилване и подобрене на производството на тютюна трябва да си постави една главна задача — стабилизация на производството. Това какво значи? Това значи, че българският тютюн по количество трябва да се установят на една постоянна или донкъде постоянна величина. Тия скокове, да падне износът от 59 милиона на 27 или на 17 милиона, сж нщо, което не само че не е нормално, но е едно положение, което създава непреодолими препятствия за пласмента на тютюня. Ако на година имаме 20 милиона килограма тютюн, разнит тютюневи експортни фирми, тютюневи търговци, тютюневи кооперации и Земеделската банка поемат грижата за пласмента на това количество. А другата година, г. г. народни представители, се произвеждат 35 милиона килограма. Всички вие, които знаете какво значи тютюнев пазар, ще имате ясна представа, какви мъчногии могат да произлзат от това, че производството се е покачило съ 15 милиона килограма, които мъчно ще могат да бъдат пласирани на европейското тържище, защото то е блокирано от големите тютюневи концерни, които имат свои запазени пеметри, от където се продволствуват, и доставянето на едно такова ново голямо количество е просто неразрешима задача. И заради туй, съ който щете тютюнев търговец да говорите, съ който щете ръководител на тютюнева кооперация да приказвате, всички ще ви подчертаят абсолютната необходимост от една стабилизация въ количеството, а това значи да се стремим към една постоянна величина на производство и тая постоянна величина да можем да изнасяме на европейското тържище, да осигурим пазари, за да няма натрупване на реколти, което опропасти много тютюневи кооперации и много тютюневи фирми, които бха принудени да ликвидират по тая причина.

Г. г. народни представители! Грижитъ за засилване на производството не могат да бъдат отделени от въпроса за стабилността на ценитъ на вътрешния пазар. Азъ зная, няма нужда да се откриват скоби, за да се обвнява този или онзи за нестабилността на тия цени, че тютюневият артикулъ е един борсов артикулъ, на който цената се определя преди всичко от условията на международния пазар, от международните цени. Споръ по този въпросъ няма. Обаче ако вие се взрете въ низинитъ на живота, въ срдгата на тютюнопроизводителитъ, ако вие наблюдавате търговските обичаи, ако наблюдавате изобщо при какви условия се извършва продажбата на нашия вътрешен тютюнев пазар, вие ще се натъкнете

на изкуствено понижение на ценитъ и на едни търговски похвати, които сж твърде много от значение да смутят, да отчаят тютюнопроизводителното население. Моята мисъл е, че стабилността на ценитъ или стремлението да бъдат подведени ценитъ на вътрешния пазар към ценитъ на европейското тържище е една голяма задача, между другото, и на нашата държавна тютюнева политика. Защото всъки път, когато сж се правили опити да се поддържат цени, неотговарящи на външния пазар, се е стигало до катастрофи, до конфликти между тютюневи търговци и производители, между производители и кооперации и т. н. И затуй, говорейки за повишението на нашето тютюнево производство, ние не можем да отделиме въпроса от грижата, която държавата трябва да има, въ един ограничен мащаб макаръ, към положението на нашия тютюнопроизводител.

Г. г. народни представители! Въ тия грижи към производителитъ, за голямо съжаление, нашата държава и нашето управление досега не сж направили абсолютно нищо. Напротив, производителитъ сж подхвърлени на едни постоянни изненади, на едно постоянно ограбване, което е констатирано напоследък от мнозина народни представители, които живеят въ тия райони. От тзи масови ограбвания сж взел повод и азъ да отправя питане към г. министъра на земеделието. Тази отдавна практикувана система на ограбвания, на които сж подхвърлени производителитъ, личи и от официалните доклади на нашитъ търговски камари. Въ доклада, който е направен за стопанското положение на Пашмаклийския и Мостанлийския окръзи от Пловдивската търговско-индустриална камара, вие ще намерите въ няколко страници, а именно 31, 32, 33, 34, 35, много данни, които говорят за една ужасна система на експлоатация на нашия тютюнопроизводител. Въ този доклад сж изнесени скандални примери за ролята, която играе тютюневият комисонер. Авторът на тоя доклад се е спрълъ на въпроса, дали тия произволи, които се вършат от тютюневите комисонери въ тия райони, се вършат съ знанието на фирмитъ или не, и заключава, че тютюневите фирми, ако не всички, то една част от тхъ, се отнасят доста небрежно, и даже заинтересовано към тази система, като търпят подобни едни грабежи, вършени от собственитъ тхни чиновници и комисонери. Това е един официален документ за мене, установяващ скандални порядки въ един окръг, въ един район тютюнев, далечен от този, от където идвам азъ. За голямо съжаление, тая практика тамъ, въ този район, ние можахме да я видим въ дветъ последни години, т. е. при продажбитъ на реколтата 1927 г. и реколтата 1928 г., и въ нашитъ райони, и не само въ нашитъ райони, г. г. народни представители, но изглежда, че въ цялата страна, въ всички тютюневи райони, чисто и просто се шири едно издевателство съ безсилието на нашия тютюнопроизводител. Отчаянието въ тия мста на тютюнопроизводителитъ от последнитъ шкартирания и отбиви въ ценитъ, които станаха на нашия вътрешен тютюнев пазар, безспорно, ще има много неблагоприятно отражение върху длото на нашето тютюнопроизводство.

А въ какво се изразяват тзи именно действия на много тютюневи фирми? Тъ се изразяват преди всичко въ това, че продажбитъ ставатъ безъ време. Преди тютюнът да бъде елпезиранъ, комисонеритъ на тютюневите фирми нахлуватъ въ селата, даватъ високи цени, които не отговарят на международния пазар; ангажирватъ тютюни на едни мста съ писмени договори крайно неопредѣлени, на други мста безъ каквито и да е договори, и се стига до положението да се даватъ цени, както е въ Дупнишкия районъ, 140—150 л. на килограмъ. Дохожда време следъ това за вдигане. При вдигането, вмсто да бъде заплатена тази уговорна цена, явява се съвсемъ друго. Явява се търговецътъ съ претенция да се шкартиратъ доста значителни количества тютюн отъ подолнитъ качества, които подбиватъ уговорената цена. Отъ една анкета, която лично азъ имахъ възможност да направя въ тия райони, азъ се натъкнахъ на едни скандални масови случаи. Само отъ едно село, г. г. народни представители, каквото е с. Стобъ — бихъ могълъ да ви цитирамъ и имената на 28 души тютюневи производители — съ подробно описание: по колко килограма сж произвели, кому сж продали, по каква цена, колко имъ е шкартирано и колко струва шкартираното количество. Ще ви кажа само за курioзъ, че на единъ производител, който е про-

извелъ 640 кгр. тютюнъ, спазаренъ по 140 л. килограмтъ, му сж шкартирани 103 кгр., което шкарто се равнява на 14.420 л. Ще се съгласите съ мене, че това не е една дребна работа. Има още по-скандални случаи. Напр., производителът Костадинъ Гоцевъ произвелъ 1.230 кгр. тютюнъ, спазаренъ по 142 л. килограмтъ; шкартиратъ му 300 кгр. подъ лъжливи претекстъ, че билъ „черенъ и зеленъ“, и това шкартирано количество се равнява на 42.600 л. Щетата, която сж претърпѣли тия 28 души тютюнопроизводители отъ с. Стобъ, е равна на около 300.000 л. Въ сжщото село 120 души сж пострадали отъ тия шкартирания, следователно, най-малко 2 до 3 милиона лева сж били взети отъ производителитъ по единъ непочтенъ начинъ само въ това Дупнишко село.

И. п. Яневъ (з в): Отъ тамъ (Сочи болшинството) ще ви кажатъ, че това е частна работа.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Не е вѣрно.

Министъръ Д. Христовъ: Ако това, което съобщава г. Яневъ, е вѣрно, то е едно мошенничество, което се преследва отъ законитъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Околийскиятъ началникъ предписва на кметовѣтъ да не се мѣсятъ въ тѣзи отношения между търговцитъ и производителитъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Кой предписва?

Д. Грънчаровъ (з. в): Околийскиятъ началникъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Дайте факти. Азъ чакамъ г. Яневъ да посочи начинитъ, по които може да се избѣгне това зло, защото, както го разправа, то действително е едно голѣмо икономическо зло.

С. Яневъ (с. д): Имайте малко търпение, г. Данаиловъ. Този въпросъ е много интересенъ и ще трѣбва да бжде освѣтленъ добре.

Министъръ Д. Христовъ: Ако азъ бѣхъ на мѣстото на този тютюневъ производителъ, когато на мене сж ми дали авансъ, за да откупятъ цѣлото ми производство, и когато дохожда времето да откупятъ това ми производство, се прави туй шкарто, азъ нѣма да го допусна, защото съмъ взелъ авансъ.

С. Яневъ (с. д): Азъ ще Ви обясня, защо не се решава производителитъ да стори това.

Министъръ Д. Христовъ: Ако това е фактъ, това е формално мошенничество и трѣбва да се преследва.

Д. Грънчаровъ (з. в): Точно така е.

Министъръ Д. Христовъ: Азъ ще отговоря, какъ стои работата, когато ще отговоря на всички критики по бюджетопрокта.

Д. Грънчаровъ (з. в): Попитайте Вашия приятелъ отъ с. Рила, Георги Панайотовъ, какво става.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Ние нѣмаме приятели въ това отношение; който се подиграва съ населението, трѣбва да отговаря, трѣбва да пострада.

С. Яневъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ бихъ могълъ да ви прочета цѣлия списъкъ, но не е необходимо.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Приемамъ, че фактътъ е напълно вѣренъ, че злото е голѣмо, но кажете какъ да се излѣзне отъ него.

С. Яневъ (с. д): Това е въ с. Стобъ, с. Рила, с. Кочериново, с. Пороминово, значи въ цѣлото Рилско корито, което дава най-хубавитъ тютюни въ този районъ. Това е въ Бобошевския районъ. Сега да ви кажа защо става това. Защото при тия случаи, които ви цитирахъ, сж дадени високи цени за тютюнитъ, цени, които не кореспондиратъ на ценитъ на европейския пазаръ. И тютюнотърговцитъ, съ изложениитъ непочтени срѣдства, чрезъ отбиви, спекулирайки съ понятията „черно и зелено“, което въ нѣкои до-

говори абсолютно не е уговорено, намаляватъ цената. При това забележете, че при приемането на тютюнитъ всѣка тютюнева фирма си праща свои връзвачи, които да денкиратъ тютюнитъ, и при тая техническа работа е станало пречистването. И следъ като е извършено туй пречистване, пакъ цѣли денки биватъ изоставени на производителитъ. Защо ги изоставятъ? Защото производителитъ не реагира, защото всички сждебни процеси, които биха се започнали, продължаватъ по две-три години, и хората не сж въ състояние да излѣзатъ да се състезаватъ съ тютюневитъ фирми.

Нѣкой отъ лѣвицата: Нѣма кой да ги защити.

С. Яневъ (с. д): Но, г. г. народни представители, забележително е, че не всичкитъ тютюневи фирми действуватъ по тая начинъ. Случаитъ въ анкетиранитъ села сж главно дѣло на фирмата Александъръ Чапрашиковъ — не Крумъ Чапрашиковъ — сжщо така фирмата „Ориентъ Табако“, фирмата „Реколта“, която сега се нарича Австро-българско дружество, което е като представителство на австрийската тютюнева режия. Това сж нѣколкото фирми, които сж допуснали тѣхнитъ органи да извършатъ тия безобразни нѣща.

Но, за да разберете, че ние отъ това не правимъ въпросъ за едно отрицателно отношение къмъ фирмитъ изобщо, азъ ще ви посоча, за тѣхна честъ и за честта на тютюневата търговия, имената пъкъ на други тютюневи фирми, които почтено сж ликвидирали смѣткитъ, макаръ че и тѣ сж били закупили доста тютюни. Такива фирми, които сж действували почтено, сж, напр., нѣколко отъ голѣмитъ фирми; такава е „Тобрухалъ“ — една фирма, която не е шкартирала нищо, или само 1½—2% — единъ, както виждате, нищоженъ процентъ — като „черно и зелено“, и хората въ селата сж много доволни отъ нея. Друга такава почтена фирма е тая на Бр. Фернандезъ, която свършено редовно е ликвидирала смѣткитъ си съ тютюнопроизводителитъ. Съобщавамъ ви сжщо така фирмата Кършевъ, която въ нѣкои села е имала малки разпривни, но тѣ сж дребни и не заслужава да се споменаватъ дори.

Е, пита се, какъ може нѣколко такива голѣми и солидни фирми, каквито ви ги изброихъ, да постѣпятъ по единъ почтенъ начинъ при ликвидиране смѣткитъ си съ производителитъ, а други да вършатъ произволи и грабежи, недопустими нито отъ закона, нито отъ търговския моралъ? И, за голѣмо съжаление, опититъ, които се направиха да интервенира властта по административенъ редъ въ полза на ошетенитъ производители, доколкото е възможно, не дадоха резултатъ. Нѣщо повече, кметътъ на с. Рила телеграфиралъ въ Министерството на вътрешнитъ работи, оплакалъ се за тия случаи; сжщо такава телеграма е била подадена и до г. министра на земедѣлието, който, разбира се, не може да се намѣси ефикасно, защото нѣма административна властъ, не може да вдигне сонмъ стражари и да дава полицейски наредби. Съ тая телеграма кметътъ съобщава факта за изнудванията на тютюнотърговцитъ, обаче вмѣсто да бждатъ анкетирани случаитъ, за да се взематъ необходимитъ мѣрки, получава телеграма отъ Министерството на вътрешнитъ работи или отъ околийския началникъ, въ която се казвало: „Забранява ви се да се мѣсите въ частноправниитъ сдѣлки на тютюневитъ фирми и на тютюнопроизводителитъ!“ Г. г. народни представители! Азъ много добре зная, че се касае въпросътъ за едни частноправни сдѣлки, но когато тия частноправни сдѣлки се вършатъ масово, непочтено масово се ошетяватъ производителитъ, мене ми се струва, че този въпросъ не е маловаженъ, и ние всички, като народни представители, които се занимаваме съ тѣзи стопански въпроси, имаме дългъ да изнасяме тия случаи и да търсимъ единъ изходъ отъ това положение.

Кой е изходътъ?

Преди да мина, обаче, къмъ този въпросъ, за да кажа какво бихме могли да направимъ, за да отстранимъ тая лоша практика, азъ искамъ да добавя относно мѣркитъ за засилване тютюневата култура у насъ още само две-три съображения. Необходимо е, несъмнено, за поощрението на тая култура едно благоприятно фискално тютюнево законодателство, защото то е сжщо така едно много важно условие за преуспѣването на тая отрасълъ отъ нашия народенъ поминъкъ. Всичкитъ онѣзи ограничения, въ които сж поставени тютюнопроизводителитъ, често пѣти не само

нѣматъ смисълъ, но се явяватъ като една голѣма тежестъ, като едно прѣпятствие за самия производителъ. Тукъ се изисква една значителна реформа въ нашето фискално тютюнево законодателство. И къмъ тия въпроси трѣбва да прибавимъ грижата, безспорно, за осигуряване на пазари, отъ които постепенно-постепенно сме изтласквани отъ грѣцкитѣ и турскитѣ тютюни, благодарение на една добра организация на тѣхната пропаганда въ Европа, благодарение на редицата мѣрки, които се взематъ отъ заинтересованитѣ правителства — грѣцко, турско и други — на сравнитѣ, които произвеждатъ тютюни, отговарящи горедолу на нашитѣ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Споредъ най-мѣрдавинитѣ грѣцки вестници въпросътъ стои пѣкъ обратно — че грѣцкото правителство не прави нищо за рекламиране на своитѣ тютюни, а, напротивъ, българското правителство вземало много мѣрки въ това отношение и вършело голѣма пропаганда.

Д. Нейковъ (с. д): Това не е вѣрно.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Имамъ броя на тоя вестникъ, за да видите — това е писано отъ тѣхния икономистъ Илиадисъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Гърцитѣ и турцитѣ, нашитѣ конкуренти въ тютюневата търговия, често при доставки въ странство турятъ най-долни свои тютюни и пишатъ, че сж български, за да компрометиратъ нашитѣ тютюни.

С. Яневъ (с. д): Г. г. народни представители! Какво бихме могли да направимъ — да се върнемъ къмъ тоя въпросъ — за да се постави тютюневата търговия на една почтена база у насъ? Несъмнено, ние не бихме могли да се задоволимъ нито съ административнитѣ мѣрки, които въ даденъ случай могатъ да бждатъ предприети, нито пѣкъ бихме успокоили и насърчили това население като му посочимъ вратитѣ на съдилищата. Защото отъ практика се знае, че процеситѣ, които се водятъ между производители и тютюневи фирми, продължаватъ дълго време, тѣ сж съпроводени съ много голѣми разходи и — най-важното — тѣ иматъ за предметъ една стока, която подлежи на разваляне и която производителътъ не може да задържи при лошитѣ условия, при които се намира неговото стопанство, безъ да рискува тая стока да бжде развалена и да бжде обезценена.

И, ето защо, ние попадаме на тая мисълъ: да се създаде едно специално законодателство, което да регламентира отношенията между производители и търговци, да постави тия отношения на една опредѣлена база, за да се направи невъзможно това своеволно действие на тютюневитѣ търговци, които, използвайки невежеството на хората, използвайки икономическата слабостъ на населението, неговитѣ икономически затруднения, го тормозятъ по този начинъ. Трѣбва да се създаде задължителниятъ помирителенъ съдъ за тия конфликти.

И азъ смѣтамъ, че всички конфликти, които произхождатъ при продажбата на тия тютюни и при тѣхното вдигане, се дължатъ на причини, които сж съвършено ясни. Тѣ произхождатъ на първо мѣсто отъ незнание на закона, тѣ произхождатъ отъ старание къмъ незаконна печалба на едната или другата страна; защото такава едно стремление за незаконна печалба може да прояви и самиятъ производителъ. Има случаи — добросъвестността го изисква да го признаемъ — че когато търговецътъ гледа стоката, производителътъ я нагласява така, щото доброто качество да излѣзе налице, а лошото да бжде скрито, а пѣкъ когато се вдига стоката, търговецътъ се натѣква на това лошо качество, натѣква се на недобросъвестностъ. Несъмнено е, че това е една непочтеностъ отъ страна на производителя, но тя би могла да бжде ограничена; въ това отношение би трѣбвало да се действа, защото нашата задача не е да насърчаваме шмекерията, недобросъвестността, непочтеността. Нашата задача трѣбва да бжде да поставимъ подъ единъ знаменателъ както едната, така сжщо и другата страна подъ покровителството на справедливия законъ.

Но отъ друга страна къмъ причинитѣ за тия конфликти между производители и търговци е и липсата на едни установени търговски обичаи, неустановеността на пазарнитѣ цени, липсата на навикъ за едни изрични писмени договаряния. Въвеждането на задължителния типове из-

черпателенъ писменъ договоръ е отдавна една необходимостъ.

Обаче всичкитѣ тия спорове, които изникватъ отъ уговаряне на цената до вдигане на стоката отъ производителя, могатъ да бждатъ разрешени отъ единъ специаленъ законъ, който именно да урегулира отношенията между производителъ и търговецъ, да постави тия отношения въ една яснота и да затвори всички вратички, презъ които може да премине непочтеността било на едната, било на другата страна.

И азъ смѣтамъ, че г. министърътъ на земледѣлието трѣбва да вземе грижа да привлѣче компетентнитѣ хора — на разположение ще му бждатъ всички, които познаватъ тия въпроси — за да може да се направи нѣщо разумно и така ще дадете едно реално доказателство, че цените труда на производителитѣ, че желаете да го насърдите не само съ думи, а и съ едни мѣрки, които ще бждатъ резултатни.

Министъръ Д. Христовъ: Ние сме на пѣтъ да направимъ нѣщо.

С. Яневъ (с. д): Г. министърътъ на земледѣлието казва, че ние сме на пѣтъ да направимъ нѣщо. Той има предъ видъ проекта за насърчение производството и износа. Но ще ми позволите да ви кажа, че тоя проектъ, тѣй както го виждамъ, изработенъ и публикуванъ въ „Търговско-промишленъ гласъ“, броеве 26 и 27, е единъ проектъ, който не издържа абсолютна никаква критика. Той е единъ проектъ, който се опитва да разрешава въпроса, но го разрешава крайно повърхностно, не засѣгайки основата, върху която именно трѣбва да се действа.

Министъръ Д. Христовъ: То е проектъ, не е законопроектъ.

С. Яневъ (с. д): Основното положение на тоя проектъ — тѣй, както се лансира завчера въ сутрешнитѣ вестници — е, че институтътъ за насърчение на производството на тютюно-търговията ще бжде пришитъ къмъ Земледѣлското дружество. Г. г. народни представители! Тютюневиятъ браншъ, тютюневата култура не е отъ такава дребно естество, за да бжде пришивано уреждането на износа ѝ къмъ едно частно дружество, каквото е Земледѣлското дружество. Такава практика нѣма нийде въ Европа. Азъ бихъ могълъ да ви посоча това, което се прави въ други държави за организиране износа не само на тютюна, но и на всички други индустриални и земледѣлски продукти. Имамъ подъ рѣка едно изучване на въпроса отъ г. Хитиловъ, официално издание на Министерството на търговията, промишлеността и труда, което ни запознава съ организацията на тия институти за износъ. Е добре, идеята за създаване на единъ такъвъ автономенъ институтъ, чийто приходи, обаче, ще бждатъ взети отъ производителитѣ по косвенъ начинъ — защото въ проекта се казва, че тия приходи ще бждатъ взети отъ тютюневитѣ фирми, но въ сжщностъ тия фирми ще си калкулиратъ тоя новъ данѣкъ върху цената на тютюна, който взематъ отъ производителя — ксито приходи, по моя преценка, ще бждатъ надъ 30 милиона лева, идеята, казвамъ, за създаване на такъвъ институтъ не може да бжде одобрена още отсега, не го посрѣща съчувствено дори и търговското съсловие, както и търговскитѣ камари. Не може да се узаконява единъ новъ данѣкъ отъ 30—40 милиона лева, който да се остави въ рѣцетъ на едно ръководство, въ което ще се чувствува слабо влиянието и контролата на държавата. Въмѣсто да се прави това, ще трѣбва да се направи друго: да се направи това, което се прави навсѣкѣде въ Европа — това което правятъ италианцитѣ, това което правятъ германцитѣ, това което правятъ французитѣ, това което правятъ въ Полша, и въ всички културни държави. Какво имаме тамъ? Въ Италия презъ 1926 г. се създаде единъ националенъ институтъ за износъ, но държавенъ институтъ. Сведенията гласятъ, че този италиански институтъ за износъ, който не се занимава само съ една култура, давалъ извънредно благоприятни резултати. Въ Франция сжщо така има единъ институтъ, който поема грижата за износа. Въ Англия има специаленъ „департаментъ за външна търговия“ — една стопанска организация, която работи въ съгласие съ търговскитѣ камари и дава блѣскави резултати за търговията на Англия, особено като се има предъ видъ постоянната конкуренция между англий-

ската, американската и други индустрии. Най-сетне и въ Полша също така е създаден един такъв специален държавен институт. Въ всички почти европейски държави има такива. Но там не се върви по този път, по който искат да отправят г. министра някои наши земеделски знатоци. Желателно е у нас да се създаде национален институт за износ. У нас тоя институт, намиращ се под пръката контрола на държавата, ще поеме и задачата, която имаме ние като страна, която изнася голямо количество тютюн.

Какво ни пречи вмѣсто да създадем специален институт за износ на тютюн, да създадем един общ институт за износ, който да обхваща всички наши земеделски произведения? А констатира се от всички, че въ тая област нищо не е направено, че тепърва има да се прави нѣщо, и най-важното — че последните опити, които се направиха за износ на наши земеделски произведения, свършиха съ крахъ, благодарение липсата на контрол, благодарение липсата на проучени пазари, благодарение липсата на каквато и да било търговска информация. И затуй, въ желанието си да концентрираме стопанскитъ въпроси, да създадем една цѣлостна представа за задачите на нашата национално-стопанска политика, чувствувайки, че проблемата за нашия износ не е само проблема за износ на нашия тютюн, а е и проблема за износ на всички наши земеделски произведения, ние ще трѣбва да помислимъ за обобщаването, за обединяването на всички усилия въ една институция, която да отговаря на нуждите на българското земеделско стопанство за износ, за проникване на европейския пазаръ. Не направимъ ли това, ние ще бждемъ въ сжщата изолация, въ която се намираме въ търговско отношение до днесъ. Нека не се забравя, че следъ войната една отъ най-главните задачи на европейската политика сж търговскитъ договори. Вие знаете, че презъ войната търговскитъ договори паднаха и че следъ войната постепенно-постепенно тѣ се възстановяватъ. Една трудна задача е да създадемъ единъ нормаленъ път за износ на своитъ произведения къмъ единъ определенъ стабиленъ пазаръ. Но стабилността на тоя пазаръ може да бжде гарантирана единствено съ търговски договори, а не съ временни съглашения, които могатъ да бждатъ всѣки пътъ отстранени съ сключването на единъ договоръ, който ще даде привилегии за внос на друга държава.

Следователно, за нашата търговска политика, за организиране на нашия износъ трѣбва да се обединятъ усилията на министра на търговията съ тия на министра на земедѣлието. Трѣбва най-сетне да разберемъ, че голѣмитъ политически въпроси ние нѣма лесно да ги решимъ — тѣ не сж въпроси, които могатъ да бждатъ решени днесъ или утре. Но въпросътъ на днешния денъ е: какъ ще можемъ да стабилизираме нашето стопанство, какъ да завоюваме по-голѣми пазари, какъ да дадемъ възможност за поставянето въ сигурностъ ония артикули, които поддържатъ нашия търговски балансъ, та да не изпитатъ тѣ тия колебания, които сж свойствени на днешното неспокойно стопанско време. Съ огледъ на това, което азъ казвамъ, г. министърътъ ще трѣбва да се откаже отъ идеята за създаване на единъ специаленъ институтъ за износъ на тютюна и за настрѣжение на производството, пришитъ къмъ Земедѣлското дружество, но трѣбва да привлече вниманието на съответните стопански деятели, да се помисли въ скоро време да се изготви единъ по-пълненъ проектъ, който ще задоволи тия голѣми нужди.

Министъръ Д. Христовъ: Мога да ви успокоя, че такова припиране нѣма да има. Тамъ можете да бждете сигуренъ.

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): Азъ Ви ржкоплѣскамъ, г. Яневъ, за идеята за уреждането на износа, но тя не е съгласно съ туй, което говорихте въ началото на речта си, че има поскѣпване, защото всѣко регулиране на износа ще има за резултатъ скѣпотията. Скѣпотия значи приравняване на ценитъ на нашитъ произведения къмъ ценитъ на европейскитъ тържища. Шомъ нашитъ произведения отидатъ на европейскитъ тържища, ще се вдигне цената имъ на мѣстния пазаръ, ще има поскѣпване. Но азъ ржкоплѣскамъ на това, което говорите сега.

С. Яневъ (с.д): Г. професоре! Опасността ще изчезне, когато ние имаме качествено производство и въ достатъченъ размѣръ, и когато държавата контролира и се намѣсва, когато стане погрѣбно.

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): Азъ поддържамъ, че отъ по-голѣмата цена на земеделскитъ продукти ще дойде напредъкътъ на нашето земеделско стопанство.

Д. Нейковъ (с.д): Обаче тѣзи високи цени да ги получи производителътъ.

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): Азъ смѣтамъ, че ще ги получи производителътъ.

Д. Нейковъ (с.д): Производителътъ отъ година на година получава по-малко.

В. Драгановъ (з.в): Въ Севлиево околия събиратъ тютюнитъ по 4 л. кгр., даже ги даватъ подаръкъ, защото отъ 4 години не могатъ да ги продадатъ.

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): То е другъ въпросъ, азъ тамъ не се мѣшамъ. Ако азъ бѣхъ на мѣстото на държавата, бихъ забранилъ на вашитъ селяни да съятъ тютюнъ и бихъ определилъ Дупница, Пловдивъ и другаде, кждето да се сѣе тютюнъ, и кждето селянитъ нѣма да бждатъ изложени да продаватъ тютюнитъ си на низки цени.

В. Драгановъ (з.в): Въ 1923 г. тютюнътъ се даваше по 30—40 л. кгр., но тогава имаше разумна външна политика отъ правителството.

Отъ сговориститъ: Е-е-е!

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): То е резултатъ на вашето управление тогава.

Д. Даскаловъ (з.в): Какъ можемъ да получимъ добра цена, когато забраняваме износа на зърненитъ храни? Преди известно време забранихме износа на фия.

Г. Т. Данаиловъ (д.сг): Нали тъкмо това говоря и азъ, че ако искаме да настрѣчимъ износа, ще имаме предъ видъ, че ще теглимъ малко скѣпотия. Който иска да повдигне народното стопанство, ще поеме и скѣпотия.

Д. Даскаловъ (з.в): Всѣки месецъ забраняваме износа на зърненитъ храни.

С. Яневъ (с.д): Г. г. народни представители! Азъ приключвамъ своитъ бележки по бюджета и смѣтамъ, че това отклонение, което направихъ, като се спрѣхъ върху въпроситъ на нашата тютюнева търговия, бѣше доста важно, предполагамъ, и интересно за васъ. Вие ще разберете всичкитъ мои съображения, съ огледъ на тия данни, които дадохъ въ началото на моята речъ за значението, което има тютюневата търговия за нашия търговски балансъ и изобщо за поминѣка на населението. Следователно, пожеланието, което изказвамъ тукъ, е: г. министърътъ на земедѣлието да вземе актъ отъ тѣзи бележки, да вземе актъ и отъ това, което ще чуе по тоя въпросъ и отъ други компетентни хора, за да може да се направи това, което е най-разумно и то въ най-скоро време. Населението очаква не обещания, а дѣла.

Приключвайки, следователно, съ тоя въпросъ, азъ искамъ да кажа нѣколко заключителни думи, за да свърша.

Г. г. народни представители! Несъмнено е, че въ областта на нашето земедѣлие и въ задачите на Министерството на земедѣлието, за да се създаде единъ стабилитетъ, едно подобрене на нашето земеделско стопанство, сж направени доста крачки напредъ. Както отбелязахъ и въ самото начало, тия придобивки, тия положителни нѣща не може да бждатъ отричани безогледно. Но констатирайки многото непълноти, констатирайки известни грѣшки, ние изпълняваме нашия дългъ, като отбелязваме, че грѣшките ще трѣбва да бждатъ поправени и отстранени.

Ако се опитаме да резюмираме цѣлата политика, която се слѣдва отъ Министерството на земедѣлието, ние бихме се натъкнали на нѣколко общи и главни положения. Преди всичко това, което по нашата преценка не е правилно, е, че въ методата на Министерството на земедѣлието е

впускането въ инициативи, които не сж достатъчно проучени, засѣгащи въпроси, които сж едностранчиво освѣтлявани. И наистина, едно най-ярко изражение на тази метода, по моята преценка, се вижда въ пресилената модернизация на нашето земледѣлие и пресищането му съ машини.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Вѣрвате ли това?

С. Яневъ (с. д.): Вѣрвамъ дълбоко, защото това сж фактитѣ. — Втората грѣшка е едностранчивостта на тия инициативи. Всичкитѣ грижи днесъ сж съсредоточени въ областта за подобрене зърненото производство. Нѣмамъ нищо противъ тѣзи грижи, тѣ трѣбва да продължатъ, но тѣ трѣбва да бждатъ уравновесени съ грижитѣ за другитѣ стопански отрасли. Като ви говорихъ за тая непълнота, каквато представлява липсата на една тютюнева политика на министерството, азъ мисля, че сжщо така вие ще ми дадете право да поддържамъ, че има едностранчивост и въ разходитѣ за насърчение на тютюневото производство, за което въ бюджета на министерството нѣма специално нищо, или има съвсемъ малко. Споредъ мене, недостатъчни сж грижитѣ къмъ слабитѣ земледѣлски стопанства. Говорихъ и по миналогодишния бюджетъ върху общата политика на Българската земледѣлска банка, за да не става нужда да приповтарямъ сега, но изобщо, чувствува се, че земледѣлскитѣ кредитѣ е недостатъченъ за частнитѣ стопани и земледѣлски кооперации и че се надѣваме, че притокътъ на нови срдѣства отъ заемъ въ Земледѣлската и Кооперативната банки ще засили именно тази кредитна политика, за да може земледѣлското население да получи облекчение.

Желателно би било Министерството на земледѣлието да промѣни и своята кооперативна политика. Министерството на земледѣлието трѣпи конфликти между кооперативнитѣ организации и кооперативни съюзи. Министерството ще трѣбва да намѣри срдѣната линия; неговъ дължностъ е да внесе хармония въ усилията на всички кооперативни организации и деятели, да ги спечели за дѣлото, на което министерството претендира, че служи — дѣлото за стопанското възстановяване на страната и специално за напредъка на българското земледѣлско стопанство. Въ тая посока бихъ могълъ да кажа повече работи, обаче сега случатъ не е удобенъ. Ще имаме случай, вѣроятно, по другъ поводъ да говоримъ за това. Азъ подхвърлямъ една обща мисль и бихъ желалъ г. министрътъ на земледѣлието да я разбере, а тя е: въ кооперативната политика ще трѣбва да има осторожность, да не се насърчава нито партизанството, нито разхищението, нито въобще лошото стопанско рководство, каквото е дадено отъ много стопански организации и кооперации дори, но да се потърси създаването на едно разумно рководство на кооперативното движение, да бжде то поощрено въ положителнитѣ му прояви, за да може да не стоятъ изолирани усилията на министерството, но да бждатъ обединени въ едно усилията на всички стопански фактори, на всички огдѣлни стопани, на всички стопански организации.

Министръ Д. Христовъ: Това се прави.

С. Яневъ (с. д.): Въ тая посока може да мислите, че се прави нѣщо, ...

Министръ Д. Христовъ: Много.

С. Яневъ (с. д.): ... но моето впечатление и впечатлението на мнозинството е, че не се прави достатъчно или се прави тѣсногърдо, едностранчиво.

Министръ Д. Христовъ: Нѣмаше по-едностранчива деятельность отъ тая на кооперациитѣ. Преди 2—3 години кооперациитѣ стоеха на едно мѣсто, не вършеха нищо, вземаха пари отъ Земледѣлската банка и ги раздаваха за консомативни цели. Сега сме ги впрегнали въ голѣми производителни работи.

С. Яневъ (с. д.): Азъ не бихъ желалъ да навлизамъ въ подробноститѣ на тия въпроси, г. министре, защото бихъ отнелъ много време на Събранието. Ще оставя тия въпроси за другъ път, сега се задоволявамъ само съ това пожелание.

Въ пасива на Министерството, за голѣмо съжаление, по моя преценка, има нѣколко крупни несполуки. Това е не-реализирането на горската концесия, не-реализирането на свинската концесия.

Министръ Д. Христовъ: На път е да се реализира.

С. Яневъ (с. д.): Зле се подхващатъ ония мелиорации, които се проектиратъ съ корекцията на рѣки, баражи и пр. Отъ много страни се чуватъ мнения на компетентни, чуватъ се критики, които сж твърде забележителни и които трѣбва да бждатъ взети подъ внимание. Безогледното вървене въ тия инициативи, които сж съпроводени съ грамадни разходи отъ страна на държавата и бюджета, азъ смѣтамъ, че не може да бжде оставено незабелязано. Самиятъ фактъ, че вашето правителствено болшинство е посветило нѣколко заседания на тия въпроси, показва, че тѣ не сж малки и че тѣ трѣбва да бждатъ изяснявани публично, да бждатъ разисквани и въ Събранието, а не да се решаватъ само партизански и отъ тѣхъ да се прави излишна критика въ печата. По тия инициативи и по тия стопански грижи и задачи, смѣтамъ, че вие ще трѣбва да имате амбицията не да провеждате една политика, която ви се внушава отъ единъ или двама души, претендиращи за капацитети и познаващи тия въпроси, но да се вслушате и въ мнението на всички вънъ отъ вашия кръгъ технически колегии, които компетентно могатъ да се произнесатъ по тѣхъ.

Въ заключение азъ ще кажа: тия грѣшки сж отстранними, но желание е необходимо, вслушване е необходимо. И когато вие отъ ваша страна проявите отзивчивост, когато вие дадете единъ другъ оттенъкъ на вашитѣ усилия, вие можете да бждете свършено сигурни, че за възстановяване на българското земледѣлско стопанство, за създаване на единъ просперитетъ на нашето земледѣлие, както и на нашата индустрия, въ този поривъ да създадемъ единъ стабилитетъ на нашия стопански животъ, вие нѣма да срещнете противодействие отъ ничия страна. Министерството на земледѣлието е едно министерство, което трѣбва да обедини усилията на всички политически групи и на всички течения, защото въ името на тая политика — да имаме едно стабилизирано стопанство, да имаме едно увеличено производство, да имаме едно модернизирано земледѣлие, да имаме гарантирани интереситѣ на производителитѣ — азъ смѣтамъ, че всички, които живятъ и чувствуватъ пулса на народа, не биха се поколебали да бждатъ обединени. Но вие ще трѣбва да дадете доказателства, че държите срдѣната линия на признатъ общественъ интересъ, да не фаворизирате нито партизанитѣ си, нито пъкъ едни социални групи, каквито сж въ тоя случай частнитѣ търговци, съ безгрижието си. Въ една политика, която ще върви по разумния път на напредъка, за да се задоволятъ нуждитѣ на населението, вие ще намѣрите подкрепата отъ всички насть, защото всички ние се въодушевляваме отъ идеята за силна стопанска България. (Ръкоплъскания отъ социалдемократитѣ)

Г. Т. Данаиловъ (д. сг.): Г. Яневъ! Ако позволите.

С. Яневъ (с. д.): Моля.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг.): Бихъ Ви помолилъ да прочетете фйлетонитѣ на Федя Чорни, печатани напоследъкъ въ в. „Слово“, за да видите, че безъ голѣми жертви не могатъ да се постигатъ успѣхи. Инициативата на държавата е свързана съ голѣми срдѣства. Ние сме съ минимални срдѣства. Ние нищо не сме дали за земледѣлието. Г. министрътъ прави само едни опити — азъ тѣ разбирамъ тая работа. Тѣй че не заслужава такъвъ укоръ г. министрътъ. Напротивъ, вие трѣбва да го насърчите въ тия опити, като гласувате по-голѣми кредити за земледѣлието. Тамъ е въпросътъ.

Д. Нейковъ (с. д.): А отпущате кредити за непроизводителни цели.

Министръ Д. Христовъ: Въ всѣки случай, благодаря на г. Яневъ за критиката му.

Г. Председателю! Предлагамъ заседанието да се вдигне за утре следъ обѣдъ съ сжщия дневенъ редъ.

Председателстващъ А. Христовъ: Заседанието се вдига за утре, 3 ч. следъ обѣдъ, съ следния дневенъ редъ.

Трето четене законопроектитъ:

1. За разрешаване на Казанлъшката градска община да сключи за смѣтка на Казанлъшкото училищно настоятелство заемъ въ размѣръ 316.000 л.

2. За отстъпване Вардимъ-Новградското държавно благо, Свищовска околия, на Великотърновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва и пр.

3. Второ четене бюджетопроектитъ за разходите по: 1) Министерството на земледѣлието (продължение разискванията); 2) Главна дирекция на пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ; 3) Дирекция на въздухоплаването и 4) Върховна и окръжни смѣтни палати.

4. Първо четене законопроекта за уредба и управление на българскитъ държавни желѣзници и пристанища. Следъ това следватъ точкитъ отъ днешния дневенъ редъ. Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 7 ч. 55 м.)

Подпредседателъ: **А. ХРИСТОВЪ**

Секретаръ: **Г. КРЪСТЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ:

Стр.	Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Никола Андреевъ, Добри Димитровъ, Стоянъ Кърловъ, Александъръ Радоловъ, Василь Александровъ, Добри Митевъ, Георги Данковъ, Кръстю Марковъ, Любомиръ Айвазовъ, Христо Мариновъ, Аледсандъръ Малиновъ, Коста Лулчевъ и Вълчо Даскаловъ	дейността на комисаря на Обществото на народитъ Шаронъ (Развиване и отговоръ) . . . 1647
Питания:	Законопроекти:
1) отъ народния представителъ Х. Калайджиевъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве относително нанесенъ побой надъ арестувани лица (Съобщение) (Устно) . . . 1647	1) за разрешаване на Казанлъшката градска община да сключи за смѣтка на Казанлъшкото българско училищно настоятелство заемъ въ размѣръ на 316.000 л. отъ Казанлъшката популярна банка (Първо и второ четене) . . 1649, 1650
2) отъ народния представителъ Т. Кожухаровъ къмъ министъръ-председателя — пита: има ли нѣщо вѣрно въ твърденията на печата, въ свръзка съ законопроекта за преустройството на българскитъ държавни желѣзници, за сществуването на нѣкакви тайни клаузи или ангажменти при сключването на стабилизационния заемъ и по	2) за отстъпване Вардимъ-Новградското държавно благо, Свищовска околия, на Великотърновския окръженъ съветъ, за да го подобри и използва за срокъ отъ 25 години (Първо и второ четене) : : : : : 1650
	Бюджетопроектъ за разходите презъ 1929/1930 финансова година по Министерството на земледѣлието и държавнитъ имоти (Продължение разискванията) : : : : : 1650
	Дневенъ редъ за следващото заседание 1667